

EN LITEN BOK OM SLEM

UTKAST, VERSION 1.1

KARL PALMÅS, MAJ 09

LICENS: [CC ERKÄNNANDE-ICKEKOMMERSIELL-DELALIKA 2.5](#)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROLOG: FOLLOW THE PHLEGM!.....	2
INTRODUKTION.....	4
1. STRUKTURER OCH TILLBLIVELSER: “STRUKTUREN KAN INTE FÖRKLARA; STRUKTUREN ÄR DET SOM SKALL FÖRKLARAS”.....	6
2. IMITATIVA STRÅLAR OCH MONADER: “VI BÖR STUDERA DEN MYRIAD AV IMITATIONER OCH INNOVATIONER SOM GER UPPHOV TILL STRUKTURER”.....	9
3. EMERGENS OCH AUTOKATALYS: “KAN SYSTEM AV IMITATIVA STRÅLAR FORMA SYMBIOTISKA SAMBAND MED VARANDRA?”	14
4. VIRTUALITET OCH ABSTRAKTA MASKINER: “FINNS DET, I GUBBSLEMMET, TECKEN PÅ SAMMA EMERGENS SOM I SLIME MOULDS?”.....	17
5. AFFEKTER OCH TANKESMITTOR: “SLEMMASKINEN VERKAR I DEN DELADE KÄRLEKEN TILL DE VACKRA TANKARNA”.....	21
6. PARANOIA OCH SCHIZO-MILJÖER: “EN TANKEMASKIN SOM DÖDAR SAMHÄLLEN; ETT OINTRESSE FÖR ATT AVGRÄNSA SIG FRÅN DET SOM INTE ÄR 'JAG'”.....	24
7. PUBLICS OCH SAKFRÅGOR: “ENDAST BLOGGOSFÄRENS KLOAK KUNDE INHYSA FRA-KRITIKENS TANKEKÖLOGIER”. ..	27
8. EPIDEMIER OCH MEDIEKÖLOGIER: “YTTERLIGARE NÅGRA TEVE-TITTARE SMITTAS AV TANKEN ATT LADDA NED ARBOGAMATERIALET”.....	30
9. MULTITUDEN OCH MASSAN: “ALLA FASTNAR, RENT MATERIellt, I STADENS FLÖDESMÖNSTER”.....	33
10. ABSTRAKT HACKTIVISM OCH SVÄRMENS MONSTER: “VILKA NYA POLITISKA SUBJEKT KAN BLI TILL?”.....	36
EPILOG: PANSPEKTROCISMEN OCH CIVILSOCIOLOGINS UTMANING.....	41
APPENDIX: “UPPENBARLIGEN HAR DETTA SKIFTE ÄNNU INTE NÅTT KULTURSIDORNA”.....	44
REFERENSER.....	46

PROLOG: FOLLOW THE PHLEGM!

"99, our 68", 13 februari, 2008

Gjorde igår studiebesök på proto-museomet Aerozeum; en one-stop-shop för den som vill förstå det moderna Sverige. [...] På detta studiebesök fanns inte bara Handelshögskolan representerad (av mig); i underjorden fanns även en vetenskapsteoretiker (från Humanistiska fakulteten), en statsvetare (från Samhällsvetenskapliga fakulteten), respektive en konstkritiker (från Valand).

monki: Bra fältarbete!

Kalle P: Man tackar! It was a collective effort. Har just insett att jag glömde en hel del i inlägget [...] Den där konstiga känslan och besynnerliga "ideologiska position" (Fredriks ord) man får när man sitter i ett gammalt krigsflygplan.. som att hänga på sig en maktmaskin.. v strange.

Karin: Intressant ställe. Undrar lite över det militära och maskuliniteten i relation till den där känslan du fick när du satte dig i planet. Blir nyfiken om jag skulle få känslor som associeras med maskulinitet (dominant sådan) där bakom spakarna.

Kalle P: Hej Karin, visst - det är ju detta som gör allt så klivet. Ens blotta existens därnere är ju den del av hela mansgrejen - Aerozeum är ju i någon mening ett monument över manlighet, och denna manlighet lever kvar än i dag (om än i modifierad tappning).

Denna kluvenhet stärktes såklart av att de två tjejkompisar som skulle följa med fick förhinder. Så där var vi, fyra grabbar som skulle förhålla sig till detta ställe.. och dess manlighet... så det blev en del prat om detta därnere. (Gubbslems- och bastuklubbs-farhågan är för övrigt ett återkommande tema även utanför bergsrummet.) [...]

"Intensifier", 14 februari, 2008

Min kollega Karl påpekar många intressanta saker om hur denna absurda bunker kan förstås i ekonomiska såväl som militärstrategiska synvinklar. [...] Även Johan har skrivit om händelsen.

Kalle P: Najs! För att fullborda korslänkandet vill jag påpeka att Rasmus har varit snäll och puffat för min lilla text, vilket är särskilt roligt eftersom min slutformulering/lasting impression är ett barn av densammes Bataille-serie.

Christopher: Kalle: Det måste vara en konspiration. Om Johan dessutom länkar till mig har vi ett hemligt sällskap!

Kalle P: Två ord: Bastuklubb. Gubbslem.

"Mothugg", 25 februari, 2008

Sent omsider börjar allt fler svenska samhällsvetare att blogga. [...] Med en jämrans massa förbehåll kan vi konstatera att den svenska akademiska bloggoscen är något

av en herrbastu. I runda slängar går det tre manliga akademikerbloggare på varje kvinnlig.

Kalle P: Jag tror att den tragiska sanningen härrör ur det faktum att onlinevärlden inte alls är särskilt olik offlinevärlden.

Vår generation är lika kass som tidigare generationer på att motverka att manliga bastuklubbar uppstår. Bloggvärlden reflekterar helt enkelt offlinevärldens grabbnätverk.

Min teori är för övrigt att orsaken till detta är att de som bryr sig om detta problem (vissa gör ju uppenbarligen inte det) är kvar i postiga text- och diskurs-besatta analyser av varför dessa manliga nätverk uppstår, men det är en annan historia..

"99, our 68", 28 februari, 2008

Nu ikväll när jag och Christopher satt och bollade idéer - en typisk becoming-gubbslems-situation - fick vi en idé: Låt oss köpa Bruno Latours tankar om det nya datascape som vi lever i, låt oss följa Gabriel Tardes diktum - localise the global, distribute the local - och beskriva hur vi som individer skapar den kollektiva entitet som vi i dagligt tal kallar gubbslem. På vilket sätt kan man beskriva, nerifrån-och-upp, hur denna kollektiva enhet skapas - utan att hoppa direkt från agency till structure?

I Latours tidigare arbete med ANT brukade metodologin summeras som "follow the actor"; vår metodologi måste bygga på devisen "follow the phlegm". Självklart är vårt lilla nätverk av kolleger bara en liten del av en större helhet, men vi kan åtminstone fånga någonting genom att utgå från oss själva, och bygga uppåt.

Debatten hos Johan berörde bloggösfären, och om de nätverk som uppstår bland samhällvetare och humanister som bloggar. Denna värld är utmärkt för oss som vill följa phlegmmet, eftersom den är just ett sådant universellt modulerat datascape som Latour pratar om. Vi kan alltså studera phlegm-in-the-making genom att göra en social nätverksanalys över bloggare och deras ömsesidiga länkande.

Detta är inte nytt, men icke desto mindre intressant som ett sätt att visualisera den manliga bastuklubben - åtminstone som den ser ut online. Social nätverksanalys baserad på bloggdata må vara ett trubbligt verktyg - korrespondensen mellan online- och offline-världen är inte perfekt - men jag har en känsla av separationen mellan våra sociala bloggliv och våra sociala IRL-liv inte är så stor. Bastuklubben gör inte skillnad på online- och offline-världen.

INTRODUKTION

Ett betryggande avstånd till de biologiska vetenskaperna är inte längre en säker markör för vad som får kallas samhällsteori eller kulturanalys.¹ Idéer som tidigare slagit rot i biologers huvuden – i deras studier av exempelvis slembildningar, smittospridning och svärbeteenden – har alltmer kommit att aktualiseras i tankar om kultur och samhälle.

Denna essä bör ses i kontexten av denna utveckling. Begrepp som slem, smittor och svärmar appliceras här för att säga någonting om mänskliga grupper – mer specifikt om de logiker som styr tillblivelsen av dessa strukturer. Kan man tänka sig att dessa tillblivelseslogiker lever ett eget liv? Agerar de *genom* oss?

Slemmet i titeln är en referens till begreppet “gubbslem” – lanserat av Joana Rytell och Fia-Stina Sandlund under 2001 års upplaga av Fröken Sverige – och de senaste årens diskussion om patriarkat, manlighet och så kallad homosocialitet. En förhoppning är att texten kommer att öppna för nya sätt att förstå den kontinuerliga tillblivelsen av manliga maktnätverk.

Samtidigt handlar essän mer generellt om de socio-kulturella smittor och de svärbeteenden som kan uppstå i en människo-massa – och därmed ger upphov till grupperingar av människor. I svenskan finns det flera ord som beskriver sådana grupper: Vi talar om “scener”, om “sammanhang”, om “miljöer”, om “nätverk” – ibland till och med om “ekologier” – av samverkande människor.

Ofta beskrivs dessa grupper i romantiserande termer; tänk Bloomsburygruppen med Oscar Wilde och Virginia Woolf, *scenen* kring Andy Warhol och The Factory, de kreativa *sammanhang* som unga människor på drift mot storstaden längtar efter, eller om de framstående forskarmiljöer som staten vill främja. Samtidigt har dessa gruppbildningar en baksida. De kan skapa problematiska maktrelationer – tänk de informella nätverk som hela tiden skapas av eliter inom näringsliv och politik. De kan även, som i fallet med manliga professionella nätverk, verka uteslutande.

Slemmandet har alltså både positiva och negativa effekter, och just går det varken att lovorda eller fördöma det. Essän försöker därför främst att behandla *beskrivningen* av hur slem blir till. Framställningen är i första hand deskriptiv, inte normativ. Är tillblivelser av dessa grupper och sammanhang bra eller dåliga, fina eller fula, fantastiska eller förkastliga, Goda eller Onda? Detta kan bara avgöras från fall till fall, från slem till slem.

Begreppet “slem” har inte valts för att göra ironisk vinkning åt Rytell och Sandlund. Snarare är detta val ett pedagogiskt grepp; ett sätt att närma sig en viss verklighetsbeskrivning – en viss ontologi. Enligt denna ontologi bör alla entiteter, inklusive grupper av människor, förstås som *tillblivelseprocesser*. Exempelvis skall ett informellt nätverk av människor inte ses som något som *är*, utan som en struktur som hela tiden *blir till*. Den som vill förstå en scen eller ett sammanhang bör alltså studera den process som ligger bakom dess tillblivelse och fortlevnad. Senare i texten kommer vi se att det främsta exemplet på sådana tillblivelser står att finna i växtriket – i den encelliga organismen *Gonyostomum semen*, som har en kapacitet att skapa intelligenta, slemmiga ansamlingar genom spontant uppkommet samarbete mellan de enskilda cellerna.

Något om textens disposition: Den första hälften består av fragment från en explorativ studie av det specifika slem som omnämns i prologen; den andra hälften är en mer generell diskussion kring slem, smittor och svärmar.

---

1 “Distance from biology is no longer seen as a prime marker of social and cultural theory.” (Thrift, 2004: 57)

Texten är uppstyckad i tio korta avsnitt, enligt följande: I avsnitt 1 kommer denna tillblivelse-fokuserade ontologi introduceras i korthet. Där beskrivs alltså "slem" som det som uppstår då en formlös massa – av exempelvis människor – omvandlas till en mer eller mindre sammanhållande struktur genom så kallade morfogenetiska processer. I detta avsnitt diskuteras även hur frågor om just ontologi populäriserats under senare år – inom såväl samhällsvetenskap som humaniora, inom såväl konst som politik – och hur en tillblivelse-ontologi bryter mot etablerade sätt att se på samhälliga strukturer.

Prologen skvallrade om upprinnelsen till projektet "Follow the phlegm". Avsnitt 2 beskriver, i relation till detta projekt, en modell för hur en samhällelig struktur uppstår, närmare bestämt den som Gabriel Tarde lanserade för hundra år sedan. Denna modell – där aggregerade samhälleliga mönster då smittor av beteenden sprids mellan människor – diskuteras i kontexten av länkningsbeteenden bland forskare som bloggar. Avsnitt 3 är en mer teoretisk reflektion kring hur Tarde kan förstås i relation till samtida evolutionärbiotologi; det fungerar även som en brygga till de deleuzianska teorier som introduceras i följande avsnitt. Avsnitt 4 diskuterar således gubbslemsprojetet utifrån Deleuze och Guattaris tankar om flöden och abstrakta maskiner. Tarde- och Deleuze-perspektiven möts även i avsnitt 5, som beskriver hur olika "tankeekologier" bygger på de affekter som kan uppstå mellan människor och idéer.

Den andra – mer generellt skrivna – hälften av boken inleds med två avsnitt som behandlar olika aspekter av de kunskapsbyggande miljöer som uppstått i den så kallade bloggofären. Avsnitt 6 diskuterar hur generösa och öppna tankeekologier kan upprätthållas – och dö ut – utifrån Deleuze och Guattaris tankar om paranoia och schizofreni. Avsnitt 7 diskuterar hur den osanerade bloggofär-kloaken tillåter människor att samlas kring sakfrågor, och därmed bilda det som John Dewey kallade "publics", med en kapacitet att sträcka sig tvärs över Europeiska Unionens territorium.

Mindre vackra aspekter av dessa grupp-beteenden lyfts fram i avsnitt 8 och 9. Det förra avsnittet beskriver den omdiskuterade nedladdningarna av förundersökningen från Arbogarättegången som en epidemi, och diskuterar hur denna farsot uppstod. Det senare beskriver slemmiga ansamlingar av människor i en stadsmiljö – dels i relation till Amsterdams så kallade "nöjeskvarter", dels i relation till Hardt och Negris förhoppningar om multituden. Därpå följer ett sista, tionde avsnitt som diskuterar den nya "nätpolitiken" och samtidigt summerar upp flera av textens huvudidéer.

Essän avslutas med en epilög som reflekterar kring den slem-, smitto- och svärmintresserade forskarens roll i samhället. Bokens ontologi över tillblivelser, smittor, flöden, svärmar och affekter är nämligen någonting som samtida samhällsteoretiker delar med såväl underrättelsetjänster och näringslivet. Hur kommer vi se på denna "civilsociologi" om femtio år; med samma skepsis som vi idag ser på 1950-talets så kallade socialingenjörskap?

Slutligen – en kommentar om själva essäns tillblivelse och form. Ovanstående rader skrivs under mellandagarna 2008, som ett sätt att summera upp det senaste årets diskussioner på min blogg. De följande avsnitten är alla baserade på dessa bloggdiskussioner. (Avsnitt nummer tio skrevs dock i maj 2009; texten i appendix skrevs 2008, men är ännu ej publicerad.) Texten är alltså en årskrönika, och ett referat från en pågående diskussion mellan ett gäng av flitigt skrivande och kommenterande vänner; de/vi som utgör min distribuerade hjärna. Texten kan även ses som ett experiment kring huruvida någonting intressant kan tänkas komma ur bloggkloakens teckenflöden. Resultatet må vara lite spretigt, men förhoppningsvis dock kommer den röda – eller gröna? – tråden av slem vara någorlunda urskiljbar.

1. STRUKTURER OCH TILLBLIVELSE:

“STRUKTUREN KAN INTE FÖRKLARA; STRUKTUREN ÄR DET SOM SKALL FÖRKLARAS”

Det händer för tillfället en hel del inom “social theory”, och dessa förändringar har ännu inte nått mittfåran av kulturkritik. I en intressant artikel från förra året räknar Nigel Thrift upp de tre trender som är starka just nu:

One current consists of a reconsideration and reworking of vitalism. Another is a growing interest in the intermingling of human and material [...] Still another is a revival of systems thinking but flattened and made communicative.²

Dessa teman – vitalism, posthumanism och systemteori – kan man läsa in i det samtida intresset för Gilles Deleuze. De märks även i Gabriel Tarde, en sociolog som var verksam för mer än hundra år sedan, och först på senare år börjat bli populär. Dessa båda tänkare har mycket gemensamt i sin syn på vad en struktur är. Detta är inte så konstigt – Deleuze refererade explicit till Tarde i både *A Thousand Plateaus* och *Foucault*. Vidare kan *Difference and Repetition* sägas vara influerad av Tardes ontologi av “invention” och “imitation”.³

Den tankefigur – central för både Tarde och Deleuze – som ligger till grund för denna text är att strukturer inte *är*; de *blir*. En struktur är det som upprätthålls genom en *dynamik*; en *process*. Om denna process avstannar, så upplöses även strukturen. Strukturen är aldrig fix – om den består över tid så är det för att en viss *tillblivelseprocess* håller den i schack. Strukturen är aldrig i jämvikt – dess existens är i bästa fall semi-stabil. Med andra ord kan vi aldrig ta en viss struktur som given. Tvärtom måste vi fråga oss vad det är som *producerar* strukturen.

Detta perspektiv har redan anammats inom naturvetenskaperna, inom ramen för det som kallas kaos- och komplexitetsteori. Här utgår man från termodynamikens andra lag – att alla fysiska system drivs om maximal oordning (entropi). På grund av detta faktum så kan ordning – och liv! – endast upprätthållas genom att någon form av energi (och ibland vissa katalysatorer, se avsnitt fyra) drivs igenom systemet. Detta betyder alltså att endast det döda befinner sig i jämvikt.

Komplexitetsteorins bidrag är alltså att börja utforska hur ordning kan uppstå spontant, i form av arrangemang som befinner sig långt ifrån jämvikt. Alan Turing – datorsnillet – var tidig med att göra studier på detta fenomen, som kallas *morfo-genesis* (uppkomsten av form). Hans experiment beskrivs i följande (långa) citat från John Gribbins *Deep Simplicity*:

In 1952, Turing published a paper which described in principle how the symmetry of an initially uniform mixture of chemicals could be spontaneously broken by the diffusion of different chemicals through the mixture. The anticipated relevance of this to biology was clear from the title of the paper, ‘The chemical basis of morphogenesis’ [...]

Imagine a mixture of chemicals sitting quietly in a glass jar. [...] The result will be that an initially uniform, featureless jar of liquid *transforms itself spontaneously* into a sea of green dotted with red spots that maintain their positions in the liquid (as long as the liquid is not stirred up or sloshed around). The *pattern is stable*, but in this particular case it is a *dynamic process*, with new [molecules of the red catalyst and green inhibitor] being produced as long as there is a source of the chemicals from which they are being manufactured, and as long as there is a ‘sink’

2 Thrift (2006: 301)

3 Se exempelvis Eric Alliez papper betitlat “The difference and repetition of Gabriel Tarde”, som finns tillgängligt här: <http://www.goldsmiths.ac.uk/csisp/papers/tarde/alliez.pdf>

through which the end-products can be removed. [...] we are dealing with an open, dissipative system which is being maintained in a non-equilibrium state.⁴

Detta är, för många, ett icke-intuitivt sätt att se på strukturer – inte minst när vi applicerar detta på sociala strukturer. I politisk debatt målas ofta bilden av den förgivettagna, fixa Strukturen. Det som kaos- och komplexitetsteorin vill göra – och det som såväl Tarde och Deleuze ville göra – var att undersöka den kontinuerliga tillblivelsen av strukturer.

Inom politisk diskussion är det dessuom lätt att hamna i föreställningar att det är denna Struktur som är *orsaken* till att saker och ting är som de är. Om vi släpper denna bild – om vi säger att Strukturen inte kan förklara; strukturen är det som skall förklaras – var hamnar vi då? De kommande avsnitten är ytterst en öppen reflektion kring denna fråga.

Innan vi rör oss vidare i resonemangen kan det vara värt att kort utveckla Tardes och Deleuze respektive perspektiv på strukturers tillblivelse. Hos bägge teoretiker finns tanken om att det som vi ser av en struktur – det fysiska, det materiella – verkas på av en viss *ordningsskapande logik* som inte går att se eller ta på. Denna logik är *immanent*; den existerar som en inneboende kapacitet i all materia. Vidare finns det i såväl Tarde som Deleuze en idé kring att *samma* ordningsskapande logiker kan skådas i flera olika typer av system - sociala, biologiska, geologiska osv. Dock kan dessa tankefigurer te sig olika för respektive tänkare.

Tarde beskriver hur världen hänger samman genom tre nyckelbegrepp: Association, imitation, och invention. Dessa kan appliceras universellt – inom kemi (bland molekyler) såväl som i det sociala (bland individer) – men i denna text är vi främst intresserade av den senare kontexten.

För Tarde är “det sociala” en samling aktörer, sammankopplade genom associationer, genom vilka beteenden, trender och begär sprids. I allmänhet sker denna virusartade spridning genom imitation – de associerade aktörerna härmar varandra, och på så vis uppstår – genom att den “imitativa strålen” bränner genom det sociala – ett visst mönster i aktörernas beteenden. Ibland möts olika imitativa strålar, vilket kan leda till uppkomsten innovationer, som i sin tur blir till nya imitativa strålar. Notera att man aldrig ser själva strålen – bara dess effekter på de kroppar som den bränner genom.

En viktig poäng gentemot Emile Durkheim (Tardes elev och sedermera kritiker) är att “det sociala” inte är mer än just association, imitation och invention. Det finns ingen övergripande “social miljö” eller “struktur” som kan förklara beteenden. Sociologer bör, enligt Tarde, istället studera den myriad av imitations och inventions som ger upphov till det vi kallar strukturer.

Även hos Deleuze finns tanken om att materiella kroppar “verkas på” av något osynligt och därmed bildar strukturer. För honom består verkligheten av flöden av materia-energi. All materia har en inneboende kapacitet till att skapa former – det har en “morfogenetisk” potential – och det är utifrån dessa “morfogenetiska” processer som vi förstå strukturer. Det oformade flödet av materia-energi sätts alltså samman – bildar form – utifrån det som Deleuze kallar “abstrakta maskiner”.

Precis som hos Tarde kan samma tillblivelseslogik ligga bakom tillblivelsen av olika strukturer. Exempelvis tänker sig Deleuze att det finns en abstrakt maskin som sörjer för tillblivelsen av såväl sandsten som mänskliga organisationshierarkier. I likhet med Tarde så går det inte att se den strukturbyggande logiken (den abstrakta maskinen); man kan bara se dess effekter, genom dess formande av flödet av materia-energi.

---

4 Gribbin (2004: 118-120), min kursivering.

Dessa två ansatser avhandlas igenom i de kommande tre avsnitten (2, 3 och 4), för att sedan mötas i det nästföljande (5). Frågan om gubbslemmets tillblivelse kommer alltså först att diskuteras i termer av association, imitation, och innovation, och därefter i termer av abstrakta maskiner.

2. IMITATIVA STRÅLAR OCH MONADER: “VI BÖR STUDERA DEN MYRIAD AV IMITATIONER OCH INNOVATIONER SOM GER UPPHOV TILL STRUKTURER”

Vad kan vi säga om det utdrag från bloggofären som publicerades i prologen? De korslänknings mellan vänner och hänvisningar till tidigare händelser pekar på två saker.

För det första kan prologen ses som ett mikro-exempel på hur ett nätverk uppstår genom kontinuerliga handlingar som fungerar som tecken på ömsesidig affirmering. Offline märks detta i referenser till kolleger eller bekanta – “... som min vän och kollega NN brukar säga...” – vilka kan vara nog så trevliga. De fungerar dock, precis som fågelkvitter, territorialiserande: De skapar ett rum, ett territorium, en struktur.

För det andra visar prologen på den roll som tidigare händelser i redan existerande rum spelar. (I fallet från prologen representeras detta av ett besök på ett museum.) I studier av homosocialitet lyfts ofta informella miljöer fram – krogen eller bastun är två exempel på sådana – dels genom etnografi eller genom litteraturvetenskapliga ansatser.⁵ Naturligtvis har utfallet av dessa processer sedan kunnat visas, genom statistik över de aggregerade strukturerna i samhället. Med andra ord har studierna av manliga nätverk antingen rört sig på en individ-nivå, eller på en struktur-nivå.

Det som gör bloggofären intressant för studier av gubbslem är att den är ett rum där såväl ryggdunkar som referenser till redan existerande rum loggas. Det som tidigare var informellt kan nu spåras. Detta möjliggör två saker: Dels att tillblivelsen av dessa strukturer, som tidigare varit dold, nu kan påvisas och visualiseras; dels att vår beskrivning av dessa strukturer kan ske utan att behöva välja ett individ- eller struktur-perspektiv. Vi kan zooma in och ut i slemmet, sömlöst. För att kunna närma oss denna beskrivning av gubbslemmande behöver vi dock en ny beskrivning av – en ny ontologi för – samhälleliga strukturer.

Gabriel Tarde primära sociologiska spörsmål var som följer: Hur kan man förklara att miljoner av myllrande människor uppvisar en viss konformitet, inordnar sig i vissa mönster? Han menade att

this question is solved, if we extend the analysis, as I have done, to the intercerebral relation of two minds, the one reflecting the other.⁶

Med “intercerebral” menas här att människors sinnen är uppkopplade med varandra, associerade genom tal, synintryck osv. För Tarde är alltså “det sociala” blott en samling aktörer, sammankopplade genom olika associationer (fysisk närhet, samtal osv.), genom vilka beteenden, trender, begär osv. sprids. I allmänhet sker denna “virusartade” spridning genom imitation, men ibland sker möts olika imitativa strålar (“imitative rays”), och invention uppstår, vilken i sin tur imiteras. En viktig poäng är alltså att “det sociala” inte är mer än just de mönster som uppstår då inventions och imitationer, som fortplantats genom associerade aktörer.

Det finns alltså ingen övergripande “social miljö” eller “struktur” som kan förklara beteenden: Det är inte strukturen som skall förklara olika samhälleliga skeenden; strukturen är det som skall förklaras.⁷ Sociologer bör – istället för att hela tiden hänvisa till denna mytiska “struktur” – studera

5 Se exempelvis Sedgwick (1985).

6 Tarde (2000: 25)

7 Här ser vi alltså en kritik av socialkonstruktivism. Detta är en gammal käpphäst för Bruno Latour – han och sina

den myriad av imitations och inventions som ger upphov till det vi kallar strukturer.

I *Social Laws* beskriver Tarde detta förhållande på följande vis: I vår sociala verklighet ser vi att vi omges, och påverkas av en samling “hes and shes” – i praktiken är det via dessa som vi tillgodogör oss idéer och normer. Icke desto mindre talar vi om “samhället” eller “det sociala” som ett kollektivt, oidentifierat “they”. Tarde fantiserade därför om en metodologi, någon form av statistik, där man skulle kunna följa hur alla dessa “hes and shes” sätts samman i våra sinnen – innan de blir brutalt sammanklumpade till ett totaliserade “they”.

Med andra ord,

it is true, we are often governed by collective and impersonal models, which are usually not consciously chosen. But before we speak, think, or act as “they” speak, think, or act in our world, we begin by speaking, thinking, and acting as “he” or “she” does. And this he or she is always one of our own near acquaintances. Beneath the indefinite they, however carefully we search, we never find anything but a certain number of he’s and she’s which, as they have increased in number, have become mingled together and confused.⁸

Tarde menar alltså att den stora Strukturen bör studeras utifrån dynamiken i de infinitesimalt små beståndsdelarna (Leibnitz monader). Detta förhållningssätt förskjuter perspektivet på det politiska: Politiken finns inte i “strukturen” i sig, utan i det kontinuerliga *sammansättandet* av strukturen. I denna process spelar våra representationer av världen en viktig roll; därav hade Tarde även ett intresse för smittsamma *utsagor om* strukturen som sådan.⁹

Exakt hur skiljer sig då detta från de idéer som utvecklades av Durkheim, den person som ofta sägs vara sociologins fader? Som hintats ovan köpte Tarde aldrig sin students uppdelning – samtide sociologen Bruno Latour menar att de företrädde helt oförenliga “socio-spaces”: Durkheim uppehöll sig länge om distinktionen mellan det aggregerade och det individuella; Tarde saknade helt intresse för koncepten “kollektivet”/”samhället” och “individ”, eller åtminstone deras separation.¹⁰

Av samma skäl menade Tarde att sociologin och psykologin är samma vetenskap; det finns ingen “insida” av det mänskliga subjektet som skall studeras av psykologer, och heller ingen “utsida” som skall studeras av sociologer. Våra sinnen är ju uppkopplade med andra sinnen, öppna för påverkan av cirkulerande tankesmittor. Som Bruno Latour skriver,

why not postulate that subjectivities, justifications, unconscious, and personalities would circulate as well?¹¹

I denna diskussion anklagade Tarde och Durkheim varandra för att vara mysticister: Tarde menade att Durkheim – i sin tanke om den sociala miljön – tvingats hitta på denna fantom-struktur, som ingen kan se. Durkheim, å sin sida, menade att Tarde var ovetenskaplig: Går det att bevisa att alla

---

Actor-Network Theory-vänner bröt med fältet Science and Technology Studies just på denna punkt. Det går inte att reducera vetenskap och teknologi till sociala spel, på samma sätt som det inte går att göra det omvända – säga att teknologisk och vetenskaplig utveckling driver samhällsutvecklingen. Som han säger om sin första stora bok, *Laboratory Life*: “The notion of ‘the social’ was dismissed five minutes into that project, thirty years ago.”

8 Tarde (2000: 25)

9 Idag skulle vi prata om att Tarde hade ett intresse för de “performativa” aspekterna av vetenskapen. Våra vetenskapliga utsagor har inte bara rollen av att *beskriva* världen; de är även en *konstituerande* roll för världen. Teorier kan exempelvis bli självuppfyllande profetior.

10 Detta kanske inte är särskilt speciellt – många har ju försökt lösa structure-agency-dilemmat genom att säga att de är 'samma sak', eller 'olika sidor av samma mynt'. Det som gör Tarde intressant är att han utarbetade ett särskilt sätt att tänka kring detta, relativt tidigt.

11 Latour (2005: 207)

dessa immateriella smittor verkligen existerar, och kan de verkligen förklara uppkomsten av aggregerade strukturer?

Så här efteråt kan vi säga att Tarde inte alls var ovetenskaplig. Han hade då en känsla av att hans associationer, imitationer och uppfinningar var verkliga och mätbara – han visste bara inte hur han skulle kunna påvisa dem. Idag, däremot, kan vi allmer göra den typ av studier som Tarde drömde om på sin tid. Det är bland annat detta – framväxten av ett nytt “datascape”; en värld där alla mänskliga relationer loggas och lagras (tänk Facebook eller bloggofären) – som gör Tarde så relevant idag.¹²

I dagens panspektriska samhälle (se det avslutande avsnittet) blir ju allt som vi gör registrerat, ned till minsta monad-nivå. Det går nu att följa, och visualisera, hur olika “hes and shes” blir aggregerade “they”. Det går dessutom att zooma in och ut i dessa associationer, från minsta “pixel-nivå” upp till en aggregerad bild, utan att behöva hoppa mellan perspektiven. I detta nya datascape, med dessa nya teknologier som öppnar upp för “kvali-kvantitativa” metoder, kan vi börja se världen som Tarde såg den.

Låt oss återgå till slemmet. I prologen nämndes att dessa tankar kan användas för att “beskriva hur vi som individer skapar den kollektiva entitet som vi i dagligt tal kallar gubbslem. På vilket sätt kan man beskriva, nerifrån-och-upp, hur denna kollektiva enhet skapas – utan att hoppa direkt från agency till structure?”

“Follow the phlegm”-projektet förlöpte enligt följande¹³: Alla inkommande länkar till de tre bloggar som nämns i prologen tankades ned från Technorati. (Detta rörde sig alltså om totalt 207 länkar, från 86 bloggar, under en tidsperiod av 460 dagar.) Denna data omvandlades sedan till en film som tydligt visar hur de tre manliga bloggarnas korslänkanden gjort att de sugits ihop till att bilda en sammanhängande grupp – ett gubbslem.¹⁴

Samma procedur upprepades med en större datamängd, sammanställd utifrån ett “snöbollsurval”: Nu inkluderades även alla inkommande länkarna till de tjugotvå bloggar som länkat mest till de tre ursprungliga bloggarna. (Den nya datamängden innehåll mer än 1500 länkar, från 532 bloggar, under en period på 510 dagar.) Även här omvandlades datan till en film som tydligt visade tillblivelsen av ett gubbslem. De kvinnor som fanns med i datamängden tenderade att inte sugas in i aggregeringen av länkande män. Detta mönster är tydligt, även i de renderingar av filmen där datorn programmerats att låta länkar bli obsoleta över tid. Med andra ord; upprätthållandet av slemmet är en *dynamisk* process av *kontinuerligt* affimererande.

Ovanstående analys blir än mer intressant om man dyker ned i slemmets tillblivelse, ned till minsta lilla kvanta, ned till länk-nivån. Vad representerar en viss, singular länk? Vilken var den bakomliggande berättelsen? Varför blev det en länk till en viss person, just då?

Här kan den sociala nätverksanalys (SNA) kopplas till mer traditionella etnografiska metoder. Som Tarde noterade i en debatt mot Durkheim,

---

12 Notera vad Latour (2005: 208, fotnot 275) skriver: “The massive digitalization of many types of documents may offer Tarde a belated vindication. The poor statistics available at the end of the 19th century could not validate his requirement for a point-to-point ‘epidemiology’. It’s interesting to think that the possibility of a Tardian quantitative sociology might be opened now. We now have the quasi-quantitative tools allowing us to follow in the same fashion, rumours, opinions, facts, and fantasies.”

13 Projektet finns beskrivet mer utförligt i Palmås (2008a).

14 Den mjukvara som användes heter SoNIA, och kan laddas ned från <http://sonia.stanford.edu>.

in sociology we have, a rare privilege, intimate knowledge both of the element, which is our individual consciousness, and of the compound, which is the sum [*assemblée*] of consciousnesses¹⁵

Det finns alltså en poäng med att vara nära sina forskningsobjekt. Genom att dyka ned i varje individuell länkning kan man nå de subjektiviteter som ligger bakom varje mikrob beslut. Eller – mer generellt – man kan alltså studera varje situation då en man väljer en annan man – att arbeta med, anställa, gå ut och dricka öl med, eller bara länka till. Vi kan alltså skapa data som möjliggör sömlös inzoomning till mikronivå (en individs psykologi vid ett visst beslut), och utzoomning till det makronivå då man bara ser ett stort moln av gubbslem.

Alltså leddes “Follow the phlegm”-projektet in på intervjuer med de inblandade bloggarna. Länk för länk studerades de tankestrukturer – och de tankesmittor – som lett fram till ryggdunken. Ofta går det att spåra den “imitative ray” som man mer eller mindre medvetet sprider vidare, genom en länk. På denna nivå finner vi sannolikt även mer omedvetna aspekter av vårt handlande – exempelvis en längtan efter att vara just ett “vi” – vilka också kan vara av smittsam art: Tarde trodde nämligen att suggestionen spelar roll i tillblivelsen av sociala grupper.¹⁶ Återigen; ett tardianskt tänkande upplöser alltså gränserna mellan sociologin och psykologin.

Här ser vi även hur det som vi associerar med Struktur är en förenklad bild av verkligheten. Gubbslemsmappningen visar ju bara *en* aspekt av den dynamik som finns i den svärmande massan av människor i samhället. Att logga och visualisera länkmönster fångar ju bara *en* aspekt av gubbslemmandet. Det finns så många fler dimensioner av dessa mönster. En aggregerad bild av någonting är alltid just endast en bild; en representation av flera möjliga. Latour beskriver Tardes paradoxala syn på “det lilla” och “det stora”, det partikulära och det aggregerade:

The big (states, organizations, markets) is an amplification but also a simplification of the small. Only Tarde could reverse common sense that much in quietly stating that: “So, too, there is generally more logic in a phrase than a discourse, and more in a single discourse than in a succession or group of discourses; there is more in one special rite than in a whole religion, in one point of law than in a whole legal code, in one particular scientific theory than in the whole body of science; and there is more in a single piece of work executed by one workman than in the sum total of his performances.” With this principle we should not consider that the macro encompasses the micro, but that the micro is made of a proliferation of incommensurable entities – what he calls “monads” – which are simply lending one of their aspects, “a facade of themselves”, to make up the provisional whole.¹⁷

Med andra ord, det finns “mer” i det enskilda länktillfället än det som representeras i mappningen av alla länkarna. Bara en *viss aspekt* av de svärmande monaderna fångas genom filmen. Som sådana bör SNA-mappningarna främst ses som “piktogram”, motsvarande den typ av teckningar som Jackson Pollock gjorde på väg mot sin abstrakta expressionism: Vi bör se dessa datorgenererade filmer som sätt att inge en känsla för rörelsen och dynamiken i tillvarons flödande tillblivelser.

Notera att “Follow the phlegm”-projektet – såsom det presenterats såhär långt – inte studerat några imitativa strålarna *per se*. Mappningen av länkar fångar att *någonting* cirkulerar mellan aktörerna – det visar att *någonting* får dem att söka sig till varandra – men inte *vad*. (Just relationen mellan

---

15 Utdrag från debatt mellan Tarde och Durkheim.

16 Blackman (2007)

17 Latour (2005: 243)

dessa mystiska imitativa strålar och tillblivelsen av slemmet kommer att diskuteras i avsnitt fem.)

Dock kan dessa slemmappningar ses som imitativa strålar i sin egen rätt. De två nämnda datorgenererade filmerna över länkmönstren och ansamlingen av gubbslem lades nämligen ut på min blogg. Därifrån laddades de ned av olika aktörer, och på så vis kan man säga att en ny smitta började cirkulera; bilden av de inblandade bloggarna *såsom varande* just gubbslem. Denna bild kom sedan att påverka både online- och offline-handlingar: Exempelvis kan man i den andra filmen se hur länkningsmönstren ändrats efter postandet av den första filmen på bloggen.¹⁸ Även i andra kontexter diskuterades gubbslemsformationen.

Detta är inte förvånande, eftersom de som träffats av denna imitativa stråle begåvats med en kapacitet att se världen på ett visst sätt. Intressant nog lånar Latour från datorvärlden när han föreslår en alternativ term för Tardes imitativa strålar:

I prefer the more neutral term of plug-ins, borrowing this marvelous metaphor from our new life on the Web. [...] What is so telling in this metaphor of the plug-in is that competence does not come in bulk any longer but literally in bits and bytes. You don't have to imagine a "wholesale" human having intentionality, making rational calculations, feeling responsible for his sins, or agonizing over his mortal soul. Rather, you realize that to obtain "complete" human actors, you have to compose them out of many successive layers, each of which is empirically distinct from the next.¹⁹

Spridningen av denna imitativa stråle – nedladdningen och installationen av denna psyko-plugin – kan lätt kartläggas. Antal nedladdningar, antal nedladdade bytes, och nedladdande IP-nummer loggas ju.²⁰ Sannolikt kommer vi se fler studier där denna metodik – ett epidemiologiskt spårande av en planterad smitta – används.

---

18 Sannolikt spelade "the chilling effect" – medvetenheten om denna övervakning av länkmönstren – en viss roll.

19 Latour (2005: 207)

20 Exempelvis laddades den första filmen ned 162 gånger (2,26 GB) under mars 2008, 83 gånger (639 MB) under april 2008, och 59 gånger (624 MB) under maj 2008. Den andra filmen laddades ned 120 gånger (4 GB) i april 2008. Av IP-numren att döma verkar merparten av de som nedladdat och installerat dessa psyko-plugins vara stationerade på Göteborgs Universitet.

3. EMERGENS OCH AUTOKATALYS: “KAN SYSTEM AV IMITATIVA STRÅLAR FORMA SYMBIOTISKA SAMBAND MED VARANDRA?”

Föregående avsnitt kan ha lett läsaren till en tänka att det finns en eller några få starka imitativa strålar – en eller några få över-psyko-plugins – som formaterar våra sinnen och därmed skapar konformitet, ordning, och struktur. Det var dock inte så som Tarde tänkte sig saken. Snarare tänkte han att de imitativa strålarna är så många att vi ständigt träffas av en överväldigande mångfald av strålar. Summan av alla dessa krockande strålar kallade han imitativ strålning – “imitative radiation”:

Our social life includes a thick network of radiations of this sort, with countless mutual interferences.²¹

Här vinkar Tarde till den typ av interferens som uppstår då olika ljudvågor krockar med varandra.²² Man kan alltså tänka sig att det inte är så intressant att studera enskilda imitativa strålar; snarare borde sociologer kanske studera de interferenser och resonanser som uppstår mellan flera olika stålar som samverkar?

Här sammanfaller Tardes tankar med mer samtida debatter inom evolutionärbiologi: Är det enskilda replikatorer (exempelvis gener) som skall studeras, eller är det samverkan mellan olika replikatorer som är det intressanta i studiet av evolutionen? Drivs evolutionen av den “traditionella” Darwinistiska process med vilken det naturliga urvalet sällar bland arter som ibland muteras? Eller skall vi tro att evolutionen främst drivs av de nya konstellationer som uppstår då olika genetiska replikatorer hamnar i samklang med varandra?

Antropologen Richard Layton skriver om denna debatt på följande vis:

In genetics, Richard Dawkins (1976) advocates the 'selfish gene', whose only 'goal' is to ensure it is transmitted to future generations, regardless of its effects on the organism that carries it. Dawkins does acknowledge that genes interact with one another within the developing organism (Dawkins, 1976: 271), but this is incidental to his general argument. Stuart Kauffman [...], on the other hand, argue that the environment to which organisms adapt is transformed by other organisms.²³

De förra gänget av biologer (Dawkins med flera) menar att slumpvis genetisk variation skapar en mångfald av kroppsliga former och beteenden, samt att omständigheter i miljön bestämmer vilka av dessa variationer som bäst reproducerar sig.²⁴

Det senare gänget (Kauffman med flera) hävdar att denna darwinistiska “gradualism” är för långsam för att förklara uppkomsten av alla jordens livsformer.²⁵ Här är begreppet morfogenesis (beskrivet i avsnitt 1) centralt. Fokus hamnar på “co-evolutionary processes”, där

the fitness of one organism or species depends upon the characteristics of of the other organisms

---

21 Tarde (2000: 51)

22 Tarde (2000: 82)

23 Layton (2006: 81)

24 Layton (2006: 80)

25 Kauffman (1996: 149-189)

or species with which it interacts, while all simultaneously adapt and change.²⁶

I *A Thousand Years of Non-linear History* pekar Manuel DeLanda²⁷ på samma debatt inom evolutionärbiologin. Han skriver att

the idea that natural selection can sculpt plant and animal bodies that are optimally adapted to their environments has been losing ground. In particular, the introduction of theories of self-organization and nonequilibrium, nonlinear dynamics into the formalism of neo-Darwinism, has made it clear that selection processes cannot achieve optimal results [...] On the other hand, some scientists (Brian Goodwin and Francesco Varela, for example) are so impressed by spontaneous morphogenesis that they err in the opposite direction, denying any important role to natural selection.²⁸

DeLanda menar alltså att Kauffman är den teoretiker som bäst lyckats med att syntetisera de två perspektiven. Kauffman är själv rätt klar på denna punkt:

I believe that we are entering a new era in which life will be seen as a natural expression of tendencies toward order in a far from equilibrium universe. [...] Yet I, too, am a Darwinian, persuaded of the efficacy of natural selection. We stand in the deepest need of a new conceptual framework that will allow us to understand an evolutionary process in which self-organisation, selection, and historical accident find their natural places with one another.²⁹

I Kauffmans tankar om emergenta system, där “summan blir mer än systemets beståndsdelar”, spelar begreppet “autokatalys” en central roll. Turings exempel med kemikalier i en burk – nämnt i avsnitt 1 – är ett exempel på ett sådant autokatalytiskt system. Mer generellt kan man beskriva systemet som följer:

A set of molecules either does or does not have the property of catalytic closure. Catalytic closure means that every molecule in the system either is supplied from the outside as “food” or is itself synthesized by reactions catalyzed by molecular species within the autocatalytic system. Catalytic closure is not mysterious. But it is not a property of any single molecule; it is a property of a system of molecules. It is an emergent property.³⁰

DeLanda har kopplat tanken om emergens till hur olika komponenter i ett system kan skapa en emergent helhet genom det som han kallar “relations of exteriority”. Detta, som är centralt för hans “assemblaget teori” betyder att “a component part of an assemblage may be detached from it and plugged into a different assemblage in which its interactions are different”³¹. Centralt för exterioritetsrelationer är även att

the properties of the component parts can never explain the relations which constitute a whole.³²

Låt oss koppla detta tillbaka till Tardes tankar om imitativa strålar, specifikt imitativ strålning. Richard Layton har hävdats att Tardes ontologi passar bäst i den Dawkinska evolutionära skolan.³³ En sak som talar för denna tolkning är att Tardes tal om att det aggregerade är “mindre än”

26 Kauffman (1993: 33)

27 Manuel DeLanda är en samtida tänkare som sammanfört idégodset från Deleuze med naturvetenskap, inte minst evolutionärbiologi samt kaos- och komplexitetsteori. För en introduktion till DeLanda, se Palmås (2008b).

28 DeLanda (1997: 275-276)

29 Kauffman (1996: 149-150)

30 Kauffman (1996: 276)

31 DeLanda (2006: 10)

32 DeLanda (2006: 10-11)

33 Layton (2008)

monaden (se föregående avsnitt); tanken om emergens hävdar ju, i någon mening, det motsatta. Men å andra kan man i Tardes *Social Laws* läsa in att någonting “mer än summan av de ingående komponenterna” skapas då imitativa strålar träffar varandra. Den interferens som Tarde hänvisar till är ju, trots allt, ett emergent fenomen. I teorin kan man tala om att vågor som krockar med varandra enkelt kan adderas med varandra – men i praktiken krävs det inte mycket för att komplexa strukturer av förstärkta, försvagade, eller stående vågor uppstår.

Kauffman har själv varit inne på detta fenomen. I följande relaterar han Dawkins tankar om memers (en samtida variation på Tardes tanke om imitativa strålar) till sina idéer om autokatalys:

In the simplest image, a meme is a bit of behavior that is replicated in a population. [...] In this limited sense, memes are “replicators,” which are invented and then imitated in complex patterns of cultural transmission. But this sense of meme is too limited [...], a mere replicator that may spread in a population. Are there collectively autocatalytic sets [...] of memes? Can cultural patterns be thought of as self-sustaining and mutually defining sets of beliefs, behaviors, roles?³⁴

Med andra ord kan vi kanske tänka oss att system av imitativa strålar kan forma ömsesidiga, symbiotiska samband med varandra? Kanske kan de följa en evolutionär process, där de utvecklas parallellt, och i slutändan inte kan ses som singulära smittor, utan som ett muterande monster?

I så fall får vi kanske släppa idén om att spåra den eller de *distinkta imitativa strålar* som skapar gubbslem. Snarare får vi nöja oss med att tänka att dessa system av autokatalytiska strålar finns ute i samhället, och väntar på att affektueras i grupper av människor. Kapaciteten att forma gubbslem finns inneboende, *immanent*, i människomassan. Vi är då nära den mer Deleuzianska synen på tillblivelser, som kommer att diskuteras i nästa avsnitt.

---

34 Kauffman (1996: 300)

4. VIRTUALITET OCH ABSTRAKTA MASKINER: “FINNS DET, I GUBBSLEMMET, TECKEN PÅ SAMMA EMERGENS SOM I SLIME MOULDS?”

Begreppet “gubbslem” hade – innan Rytell och Sandlund skapade konnotationerna till homosocialitet och patriarkat – en annan mening. Gubbslem är namnet på en slem-producerande alg (*Gonyostomum semen*) som man kan finna i skandinaviska insjöar. Ordets dubbelmening fungerar väl – täcker in såväl slemmiga biologiska organismer som slemmiga sociala nätverk. Slemmet som koloniserar våra insjöar fungerar som en effektiv metafor för slemmet som koloniserar vår sociala samvaro.

Samtidigt kan vi jämföra dessa två slem på ett *icke-metaforiskt* vis. Istället för att luta oss mot antropocentriska kopplingar till “slemmighet” så kan vi dra en parallell baserad på de bakomliggande “morfo-genetiska” processer som *producerar* dessa två strukturer. Exempelvis beskriver Manuel DeLanda hur man kan förstå ordet “motor” på två olika vis:

When we say (as marxists used to say) that “class struggle is the motor of history” we are using the word “motor” in a metaphorical sense. However, when we say that “a hurricane is a steam motor” we are *not* simply making a linguistic analogy; rather, we are saying that hurricanes embody the same diagram used by engineers to *build* steam motors – that is, we are saying that a hurricane, like a steam engine, contains a reservoir of heat, operates via thermal differences, and circulates energy and materials through a (so-called) Carnot cycle.³⁵

Med andra ord, “motor” kan dels förstås metaforiskt, men även som en beskrivning av en bakomliggande mekanism eller *logik*. I det senare fallet kan vi förstå hur alla *konkreta, faktiska* motorer kan beskrivas utifrån denna bakomliggande logik, som är gemensamm för *alla* konkreta motorer. (DeLanda tillägger sedan att *samma* bakomliggande logik även kan komma till uttryck i en tropisk orkan.)

Låt oss överföra detta tänkande till vår studie av gubbslemmet: På vilket sätt kan uppkomsten av mansdominerade maktcenter relateras till all materias inneboende potential att “forma sig” till strukturer? Går det till och med att tänka sig att dessa strukturer uppstår ur det faktum att aktörer (på mikronivå) följer enkla tumregler som – när de följs av en massa av aktörer – skapar en komplex “emergent” helhet?

Lägligt nog är det främsta exemplet på en organism som uppvisar sådana emergenta egenskaper en annan slemmig encellig eukaryot: *Dictyostelium discoideum*, den organism som kallas slime mould på engelska.³⁶ “Diktosteliter”, som man kan finna i trädgårdar på nordligare breddgrader, är kända för deras självorganiserande kapacitet. När dessa osynligt små celler utsätts för stress – exempelvis brist på mat eller felaktig temperatur – så följer varje cell en enkel tumregel: Sänd ut sekret (som innehåller en viss signalsubstans), och följ spår av sekret som lämnats av andra celler. Om tillräckligt många celler upplever stress – om tillräckligt många celler sänder ut sitt sekret – så kommer de enskilda cellerna sugas samman till att bli en mångcellig helhet; en högst synlig slemklump som kan agera synkront. När stressen minskar (exempelvis om tillgången till mat ökar) så sänds inget sekret ut längre – och därmed upplöses slemmet.

Med andra ord, denna komplexa helhet uppstår ur enkla tumregler, som följs av en stor massa av

---

35 DeLanda (1997: 58)

36 Johnson (2002)

aktörer. Inom forskningen kring “emergens” finns det flera exempel på detta fenomen: Slime mould fungerar enligt en mycket enkel logik (endast en signalsubstans, få regler), medan termiter och myror följer aningen mer sofistikerade logiker (fler signalsubstanser, fler regler). Poängen med tänka på system i dessa termer är att “emergensen” förklarar hur strukturer och mönster kan uppstå utan existensen av en överordnad styrning. Varken Diktostelit-slemklumpen eller en myrstacken centralplaneras av någon chef eller överifrån bestämd lag; de uppstår nerifrån-och-upp av lokala beteenden som “råkat” hamna i resonans med varandra.

Detta är alltså ett annat sätt att närma sig frågan kring hur vi skall förstå uppkomsten av homosocialitet utan att luta oss mot tanken på en statisk Struktur. Finns det, i gubbslemmet, tecken på samma emergens som i slime moulds? Om nu enkla tumregler på lokal nivå kan skapa en globalt komplex slime mould-klump; borde man inte kunna tänka sig samma sak om gubbslemmets logik? Vad avser gubbslemmet finns ju möjligheter för mycket mer sofistikerade logiker än de som utmärker såväl slime mould, termiter och myror. Återigen, för att återknytta till föregående avsnitt – kan olika imitativa strålar börjat samverka till något som kan liknas med en “gubbslemsmaskin” som då och då kan aktualiseras i mänskliga grupper?

I så fall kan vi kanske tänka annorlunda kring slemmets uppkomst. När vi ser hur *lite* som krävs för att en struktur skall bli till behöver vi inte längre tro på att en allomfattande och totaliserande Diskurs styr vårt beteende. Här ser vi alltså ett sätt att komma vidare från den lätt essentialiserande språkbesatthet som dominerat samhälls- och kulturvetenskaperna på senare år.

I avsnitt 1 nämndes kort att Deleuze beskriver alla entiteter – en sten, en stad, en människa, en organisation – såsom stadda i en process av tillblivelse. Saker är inte, de blir. Världen, och vår existens, är en ständigt flöde av singulära händelser då saker och ting blir till – och varje sådan händelse är unik. Tänk inte “gubbslem” – tänk “det gubbslemmet där”, eller till och med “den gubbslemmande akten där, följd av den gubbslemmande akten där, följd av...”. Uppkomsten av gubbslem är ett flöde av dessa händelser; alltid unika tillblivelser.

Detta förhållande fångas genom begreppet “haecceity”, som på engelska översätts som “thisness”. Traditionellt sätt har begreppet lästs i relation till en förmodad essens; som något som upprätthåller en viss stabilitet. Deleuze & Guattari, däremot, valde att använda begreppet i samband med Deleuze flödesontologi. Därmed förskjuts dess mening. Som Brian Massumi skriver:

The emphasis on the “thisness” of things is not to draw attention to their solidity or objecthood, but on the contrary to their transitoriness, the singularity of their unfolding in space-time (being as flux; metastability). It is meant as a reference to Deleuze and Guattari’s concept of haecceity.³⁷

En struktur (exempelvis ett gubbslem) är alltså flyktig, och dessutom i någon mening radikalt obestämd och olåst. Den stabilitet och regelbundenhet som vi ser i vår tillvaro är ett resultat av en återkommande produktionsprocess. Men detta betyder inte att varje “produkt” kommer att bli likadan. John Protevi skriver:

Being as production is symbolized in *Difference and Repetition* by the slogan, “the world is an egg”. What this means is that “spatio-temporal dynamisms” or intensive processes are that which actualizes or “differentiates” Ideas. These processes, however, are hidden by the constituted qualities and extensities of actual products. The example of embryology shows this differentiation of differentiation, as the dynamic of egg’s morphogenesis implies a virtual Idea

---

37 Massumi (1992: 183-184)

unfolding in such a way that there are things only an embryo can do or withstand. The world is thus a progressive determination going from virtual to actual.³⁸

“Det gubbslemmet där” är som ett ägg. Varje slem vecklas ut – som en blomma eller ett embryo – enligt en dynamisk tillblivelse-logik, enligt en “morfogenetisk” process. Men eftersom vi främst registrerar den faktiska (actual) världens kvaliteter och extensiteter – eftersom vi tenderar att se saker i termer av är, inte blir – missar vi denna tillblivelses “virtualitet”³⁹. Vi ser inte den *logik* som ligger bakom den kontinuerliga produktionen av världen; vi ser bara dess verkningar.

Vad är då denna virtualitet som styr produktionen? Vilka är ramarna för tillblivelsen? Varför finns det ändå en viss regelbundenhet i tillvaron? Katharine Wolfe får ihop Deleuze, Spinoza och Manuel DeLanda på ett lyckat sätt när hon skriver:

A body, for Spinoza, is not first and foremost a distinct extension of matter but rather a set of orientations in movement and rest. For example, take a soap bubble. As Manuel DeLanda tells us, the constituent molecules of this bubble “are constrained energetically to ‘seek’ the point at which surface tension is minimized.” In Spinoza’s terms, this is a pattern of movement and rest that grows from within the collective molecules and through their energy, and it is this pattern that generates the soap bubble’s extensive, empirical form.⁴⁰

Såpbubblans extensiva egenskaper, som vi kan observera i den faktiska (actual) världen, styrs av materians virtuella logik. Bindningarna mellan molekyler påfrestas som minst – ytspänningsenergin minimeras – vid en sfärisk form. Det finns en *logik i materian självt* som gör att bubblan graviterar mot en sfärisk form. Deleuze och Guattari valde att beskriva detta fenomen i termer av att en förmodad “abstrakt maskin”, som existerar inneboende i materian, producerar denna form.⁴¹ Varför denna krångliga tankelek? DeLanda förklarar att begrepp som “virtualitet” och “abstrakt maskin” skapades

in an effort to conceive the genesis of form (in geological, biological, and cultural structures) as related exclusively to immanent capabilities of the flows of matter-energy and not to any transcendent factor, whether platonic or divine. To explain this inherent morphogenetic potential without sneaking transcendental essences through the back door, Deleuze and Guattari developed their theory of abstract machines, engineering diagrams defining the structure-generating processes that give rise to more or less permanent forms but are not unique to those forms; that is, they do not represent (as an essence does) that which defines the identity of those forms.⁴²

Tanken om “logiker i det virtuella” är alltså ett sätt att beskriva materiens tillblivelser utan att falla in i en essensialistisk beskrivning av världen. I fallet såpbubblan är den virtuella logiken rätt entydig. “Den såpbubblan där” är alltid unik, men kommer i allmänhet att vara rund eftersom den verkas på av en abstrakt maskin som “producerar” dess rundhet. Det finns en attraktor – som korresponderar mot minimeringen av ytspänningen – som innebär att flödet av events i allmänhet glider mot becoming-sfäriskhet. En sådan attraktor, mappad i ett så kallat “phase space”, kommer

---

38 Protevi (2007)

39 Här är viktigt att notera att “virtualitet” i detta avseende inte skall förstås i meningen “virtual reality”. Det handlar inte om en simulerad verklighet, utan som en osynlig “dimension” av verkligheten; en “real virtuality”. DeLanda skriver att

“[virtuality] does not refer, of course, to the virtual reality which digital simulations have made so familiar, but to a real virtuality forming a vital component of the objective world.” DeLanda (2002: 30)

40 Wolfe (2006)

41 Utforskandet av denna maskinska ontologi påbörjas redan i *Anti-Oedipus* (Deleuze & Guattari, 1984), och utvecklas ytterligare i *A Thousand Plateaus* (Deleuze & Guattari, 1988).

42 DeLanda (1997: 263)

att se ut som en konkav tratt. Det finns bara ett tillstånd som systemet attraheras till – tänk er en boll som rullar runt i tratten, och i slutändan hamnar närmare och närmare den absoluta botten.

“Det gubbslemmet där” – eller “den gubbslemsakten där” – kan förstås på samma sätt. Det finns en viss homosocialiserande logik som slår ned i, och verkar på, flödet av människor i sociala situationer. Denna logik finns alltså *immanent* i den materia som utgör situationens beståndsdelar.

Vi skall komma ihåg att denna förmodade gubbslemslogik – denna förmodade abstrakta maskin för gubbslemmandet – inte är den *enda* som kan verka på människor i det sociala. Det finns sannolikt flera attraktorer i det tänkta “phase space” som beskriver vilka logiker som kan verka på människor. Dessa attraktorer är kanske inte bara många och okända – de är sannolikt föränderliga också. Istället för än konkav tratt ser detta virtuella “phase space” mer ut som ett oländigt landskap.

En serie händelser i samvaron mellan ett gäng människor kan alltså cirkulera i *en* virtuell dalgång – exempelvis den dalgång som representerar gubbslemmandets logik – under en viss tid. Men samma gäng kan även komma att verkas på av en annan virtuell logik, som korresponderar med en annan dalgång. Att åstadkomma just en sådan “bifurkation” kan vara målet för en högst situerad politik för att bryta manlig dominans inom vissa sociala miljöer.

Vissa bedömare har ställt sig frågande inför Deleuze och Guattaris världsbild – om världen är flöden av materia-energi, styrda av dessa virtuella logiker, vilket utrymme finns då för politisk påverkan från människor? Det deleuzoguattarianska svaret är tvåfalt: För det första så betyder inte existensen av det virtuella att människor inte kan skapa nya världar. Som Mark Bonta och John Protevi skriver:

Deleuze and Guattari do not deny that human subjects can initiate novel and creative action in the world. However, they refuse to mystify this creativity as something essentially human and therefore nonnatural. For them, the creativity of consistencies is not only natural, but also extends beyond the human realm.⁴³

För det andra: Det är precis när vi accepterar – och börjar förstå – det faktiska och det virtuellas samspel som vi kan välja våra fajter, och försöka finna de situationer där bifurkationer kan genereras.

---

43 Bonta & Protevi (2004: 5)

5. AFFEKTER OCH TANKESMITTOR: “SLEMMASKINEN VERKAR I DEN DELADE KÄRLEKEN TILL DE VACKRA TANKARNA”

Än så länge har vi hört om gubbslemmandets logik enligt två olika perspektiv – dels utifrån den Tardianska mappningen av länkmönstren mellan manliga akademiker/bloggare (se avsnitt 3), dels utifrån den mer Deleuzianska tankeleken kring huruvida det finns en “gubbslemsmaskin” (i det virtuella) som verkar på faktiska grupper av människor (se avsnitt 4). Dessa båda aspekter av gubbslemmandet är dock svåra att separera. Detta märks inte minst om man försöker simulera gubbslemmets abstrakta maskin i datorprogrammet StarLogo, som också används för att simulera slime mould (se föregående avsnitt).

Simuleringar som de i StarLogo är lite luriga. Vet inte om de “bevisar” någonting intressant; särskilt i detta fall. Det är en sak att man snyggt kan visa hur slime mould självorganiserar genom enkla tumregler - där finns det en poäng att tänka i “bevisa”-termer. I detta fall är det inte så konstigt att tänka sig att gubbslemsstrukturer uppstår på liknande vis, genom att män följer enkla, mer eller mindre omedvetna, tumregler kring vem man arbetar med.

I detta programmeringsgränssnitt kan man alltså specifi hur den abstrakta gubbslemsmaskinen slår till. Man kan exempelvis trixa en hel del med olika sannolikheter för exakt hur homosociala böjelser man har. Men, som sagt, det faktum att det går att bygga populationer där gubbslemmet uppstår “spontant”, genom en ”immanent” tillblivelseprocess, “nerifrån-och-upp” är kanske inte så konstigt. (Tror inte heller att någon som studerar homosocialitet på heltid är förvånad över detta.) Maskinen ligger där och kör; det konstiga är kanske att beskriva denna “logik” i virtuella, Deleuzianska termer.

Den “abstrakta maskin” som jag simulerat är baserad på min egen uppfattning av hur slemmet kommit till i vårt specifika fall. Detta betyder att jag inte översatt slime mouldens självorganisering rakt av – exempelvis finns det inga ”killiga signalsubstanser” som killar sniffar efter.

Snarare har jag byggt slem-modellen utifrån de epidemier som uppstår då tankar rör sig mellan oss, genom våra associationer, som “imitative rays”. I modellen har jag byggt in två “tankesmittor”; exempelvis kan dessa två typer av smittor vara smittsamma intressen för två olika samhällsteorier. (Detta är såklart helt godtyckligt – det som man samlas kring kan vara vilka smittor som helst, och framförallt hur många som helst.) I ett utgångsläge kan man tänka sig att tre respektive fyra procent av populationen smittats av dessa tankevirus. Man kan dock, med viss sannolikhet, bli “frisk” från denna “sjuka” om man inte springer på en annan person som smittats av samma tanke.

Om det är två samkönade personer som springer på varandra, kan dessa utvecklas till gubbslem – vilket betyder att aktörerna stannar upp i sin rörelse genom massan, och börjar bilda ett slem med andra slemmare. Har aktören väl fastnat i slemklumpen är det stor sannolikhet att den blir kvar. På detta vis kan man alltså bygga in gubbslemmandets logik i simuleringsmodellen.

Slemmandet kan alltså ses som ett *möte kring tankesmittor*. Slemmaskinen är effektiv, för den verkar i den delade kärleken till de där vackra tankarna, de där vackra planerna, eller de där vackra idealen. Man kan tänka sig att den verkar i de så kallade “affekter” som uppstår mellan människor i slemmiga situationer. Affektbegreppet är krångligt, men jag skall försöka ge ett kort intro.

Gregory Seigworth skriver, i sitt bidrag till boken *Deleuze: Key Concepts* (redigerad av Charles Stivale), att Deleuze och Guattari "fann varann" i just ett gemensamt intresse för affekt-begreppet. Deleuze ville reclaima och göra någonting mer med Spinozas affekt-begrepp, som han ansåg var missförstått och felöversatt. Guattari ville använda affektbegreppet i psykoanalysen, inte minst som ett sätt att bråka lite med Lacan. Affekt kan förstås just i relation till psykoanalys – se det som ett sätt att tänka nytt kring begär.

Med andra ord måste vi tänka bort det dagliga talet om "affekt" som ilska, såsom "att handla i affekt". Seigworth beskriver Spinozas ursprungliga mening av ordet som såhär:

Spinoza's "affectio", is the transitive effect undergone by a body (human or otherwise) in a system – a mobile and open system – composed of the various, innumerable forces of existing and the relations between those forces. More succinctly, "affectio" (affection) is the state of a body is in as much as it affects or is affected by another body. Affect, then, cannot be converted into or be delimited by the discursive, by images or representations, by consciousness or thought. Equally significant too [...] is the notion that affect has its own autonomy⁴⁴

Affekt är alltså någonting som finns i relationen mellan kroppar. Denna relation skapar möjligheter för handling, den skänker olika kapaciteter åt de respektive kropparna. Detta kopplas till beskrivning av begär och sexualitet – tänk Gyllene Tider, "känna din kropp emot min", "när vi två blir en" etc. etc. – men Deleuze och Guattari ville inte reducera detta till mänsklig sexualitet. Omvänt kan man säga att vi alltid – i våra relationer till olika kroppar (alltså icke-snuskuellt) – idkar älskog med världen.

Denna relation mellan kroppar bör alltså ses som autonom, fristående, från kropparna själva. Det finns ingenting i dessa kroppar som skapar dessa kapaciteter. Kapaciteten uppstår mellan kropparna. Affekten lever sitt eget liv, på ett nästan mysteriskt vis. Det var för övrigt detta om Lacan hade problem med: Vad är detta obestämbara och oredovisningsbara som uppstår "emellan"? Kan vi verkligen tro att det existerar?

Här kan det för övrigt vara värt att notera likheterna med Tardes teorier om att "det sociala", i ordets vanliga bemärkelse, inte existerar. Det enda som finns är associationen mellan människor; samhälliga mönster uppstår när de är "massed together" tillräckligt mycket för att epidemier av mystiska "imitative rays" skall börja uppstå.

Deleuze och Guattari tog så affekt-ordet, och kopplade samman det med deras "process-ontologi" – tanken att ingenting bara är, utan att saker och ting är i en kontinuerlig process av att hela tiden bli. Paul Patton skriver i *Deleuze and the Political*:

Defining bodies in terms of the affects of which they are capable is equivalent to defining them in terms of the relations into which they can enter with other bodies, or in terms of their capacities for engagements with the powers of other bodies. In *A Thousand Plateaus*, what Deleuze and Guattari call processes of 'becoming' are precisely such engagements with the powers of other bodies. This is the reason for their assertion that 'affects are becomings'⁴⁵

Så, med andra ord, som subjekt är vi i en ständig tillblivelseprocess. Våra ingivelser, våra begär, vår uppfattning av världen etc. är resultat av ett ständigt flöde av kopplingar – till andra människor, och icke-mänskliga objekt. Subjektiviteter uppstår i alla dessa små skillnader som uppstår i våra sinnen genom dessa ständiga möten. Någonstans på vägen, när vi börjar se våra subjektiviteter på detta vis,

---

44 Seigworth (2005: 161)

45 Patton (2000: 78)

slutar vi tro att våra tankar och vårt medvetande finns enbart inne i oss. "Becoming-Karl" är en process som skapas i de mystiska affekter som uppstår i mötena med alla objekt omkring mig.

Om vi nu köper denna ontologi av jaget – ja, då borde det ju gå att göra någon form av diagnos över människors psyken genom att studera alla dessa möten. Genom kartläggning av loggade händelser går det att följa alla de små ingivelser som gör oss till de vi är. (Och visst – det är denna ontologi som ligger till grund för det som vi kallar "panspektrisk" övervakning. Mer om detta senare i boken.)

Låt oss återgå till gubbslems-studien. Som vi ser nu är affektbegreppet alltså centralt även för den första, Tardianska del av projektet som diskuteras i avsnitt 2 – för är det inte just affekter som fångas i länkmönstren? Intensiv länkaktivitet är – åtminstone i detta särskilda fall – en god indikator för en delad kärlek till en viss tanke.

En intressant aspekt av simuleringen är det faktum att varje tankeepidemi förr eller senare klingar ut. När smittan dör ut upplöses även slemmen – det finns *ingenting att samlas kring*. Först när en ny smitta inympas i populationen börjar nya formationer bildas. Detta innebär att smittan, och affekterna som den bidrar till, är en central aktör (eller "aktant", som man säger inom actor-network theory). Och det gör även att de mänskliga subjekten inte är de primära i sammanhanget.

Detta betyder – och här blir det återigen mer Tarde än Deleuze – att "det sociala" uppstår i just "imitative rays". Det är *smittan* som är det centrala. Det sociala är ingenting mer än associerade aktörer, plus imitation och innovation. Slemmens uppkomst bör förstås utifrån existensen av ett konstant flöde av mångfaldiga "imitative rays" (trender, tankar, mem, gester, intern jargong såsom "kommer/viker"). Det är just existensen av ett "thick layer of imitative radiation" som skall vara vår förklaringsmodell – inte den Durkheimska tanken att vi alla är nedsänkta i en "social miljö" som konfigurerar oss, verkar överallt och alltid, likadant på alla.

Sedan är det ju självklart så att detta är en kanske lite väl romantisk bild av slemmandet. Man skulle lika gärna kunna beskriva slemmandet som medveten strategi – om inte på makrovis (kollektivet män vill behålla makten, och skydda sig från kollektivet kvinnor), så på mikrovis (genom Machiavelli och ANT). Men jag tror – återigen – att det finns en poäng att visa på immanensen i processen, att slemmet uppstår "spontant" – att vi inte behöver en tro på en medveten maktutövning, från ett mänskligt subjekt, för att förstå processen.

6. PARANOIA OCH SCHIZO-MILJÖER: “EN TANKEMASKIN SOM DÖDAR SAMHÄLLEN; ETT OINTRESSE FÖR ATT AVGRÄNSA SIG FRÅN DET SOM INTE ÄR 'JAG'”

I extramaterialet till DVDn *A Scanner Darkly* berättar författaren Philip K Dick om upprinnelsen till den novell som ligger till grund för manuset. Under Nixon-eran hängde han i counterculture-kretsar där paranoian hade tagit över deras liv. Precis som rollfigurerna i *A Scanner Darkly* misstänkte Dick och hans vänner – rätteligen – att de var övervakade. Den paranoia som slog rot i Dick och hans vänner förstärktes dessutom av droger.

Den kanske starkaste triggern för paranoian var dock misstanken om att ens vänner var spioner. Även här hade sci-fi-ikonen rätt i sina misstankar – redan under 50-talet hade intellektuella kretsar infiltrerats av det som CIA-chefen Frank Wisner kallade “the Mighty Wurlitzer”. Och, som Manuel DeLanda skriver:

The Weather Underground, the terrorist splinter group of the SDS in the 1960s, even had an “acid test” to detect such intrusions. They would give LSD to potential new recruits in the belief that a secret agent would break down during the trip. Little did they know that the CIA had been tripping throughout the 1950s, creating a special caste of “enlightened agents” for just such occasions.⁴⁶

Samtidigt – som Dick noterar i filmens extramaterial – spelar det ingen roll om han och hans vänner verkligen *var* övervakade av staten. Det ondaste i sammanhanget är själva paranoia-maskinen, som väntar på att dras igång i huvudet på en. Paranoia är nämligen den tankemaskin som dödar samhällen.

Brian Massumi skriver – utifrån Deleuze och Guattari – om paranoia som relaterad till fascism. Notera: Här är det inte *faktiska* fascistiska regimer som avses, utan en fascisms *logik*. Denna logik kan liknas med en cancer – en dödlig imperialiserande process som vänds inåt, mot dess värd. Detta genom att gemenskaper imploderar, genom kompartmentalisering och gettoisering.⁴⁷ Allteftersom denna out-of-control celldelning förlöper, skapas en miljö där ingen litat på någon, ett ställe där alla vänds mot alla.

Denna maskin kan verka i olika skalor. Således finns det den makro-fascism som slog rot i Nazi-tyskland, men även den mikro-fascism som verkar i mindre konstellationer – i närsamhället, i familjen, i skolan etc.⁴⁸ Samma mikro-fascism går igen i *A Scanner Darkly*, där den paranoida celldelningen slår rot i knarkargänget, där alla börjar misstro sina närmaste “vänner”.

Liknande historier från övervaknings samhällen har berättats flera gånger – se exempelvis Timothy Garton Ashs skildring av IM-angiveri i DDR.⁴⁹ Samtidigt är poängen med att se fascismen – och paranoian – som en maskin att vi *inte* behöver ett DDR eller ett Nazi-tyskland för att denna logik skall sättas igång. Celldelningen kan löpa amok även i mycket mer beskedliga miljöer.

I december 2008 hölls konferensen “Fascism, fundamentalism och psychoanalysis” på University

---

46 DeLanda (1991: 228)

47 Massumi (1992, 117-120)

48 Deleuze & Guattari (1988: 214)

49 Garton Ash (1997)

College London, arrangerat av bland andra Freud Museum. Psykoanalytikern och historikern Elisabeth Roudinesco var på plats för att tala om sina referenser, mer specifikt hennes relation till religion, och hann även med att lägga fram en kritik av praktiserande psykoanalytiker. Uppenbarligen tycker hon att de är för konservativa.

Ett konservativt och "polisierande" drag kan man finna i alla tankeekologier som formaliseras till "tanketraditioner", "tankeskolor", och till ett "idégoods". Det konserverande finns i alla tankekontexter som börjar sluta sig; i miljöer där endast ett litet antal mästare tillåts föra en viss tanketradition vidare. I sådana kontexter är det den paranoida/fascistiska logiken som tillåts styra över tankeekologierna – "jag är experten, detta är mina tankar, jag tänker inte dela med mig, folk skall inte kunna sko sig på mina idéer, mina tankar skall inte kunna förvanskas av mina fiender".

I dessa miljöer reproduceras samma tankar. Mutationer sker sällan. Horizontal gene transfer⁵⁰ är ovanligt. Kort sagt, smittor tillåts inte glida. Alla idéer måste följa den becoming-the-same-logik som Brian Massumi skriver om:

A social formation is defined by its particular mix of becoming-other and becoming-the-same, schizophrenia and paranoia, fascism and anarchy.⁵¹

Det finns även andra miljöer, där becoming-other-logiken tillåts ta större utrymme. I dessa hålls tankeekologierna nära den schizofrena/anarkistiska attraktorn. Här är begrepp som "jag är..." och "mina tankar" mer diffusa. Tänk alltså schizo såsom ett tillstånd av att inte bry sig fullt så mycket om var "jag" slutar, vad som är "mitt". Eller - än mer relevant - tänk schizo som ett ointresse för att avgränsa sig från det som inte är "jag"; det som man definierar sig mot.

Här går – om jag förstått det rätt – Deleuze och Guattari på tvärs med det som inom psykoanalysen brukar kalla schizofreni. Intressant är dock att Roudinesco, i sin nya bok om bland annat Deleuze, verkar acceptera och använda detta språkbruk.

I schizo-tankeekologier är även nojan för att folk skall "sko sig på" eller "förvanska" mindre påtaglig. Det lånas fritt; det byggs. Mutationer uppstår. Den horisontella gen-överföringen är någonting som uppmuntras – halsbrytande kombinationer av tankar tillåts uppstå.

Det finns alltså en acceptans för att smittan i sig är en aktör. Det finns även en fascination för tankesmittans inneboende vilja att multiplicera sig i tusental. Detta kopimistiska territorium som så modigt utstakats av Piratbyrå är någonting som omskrivs i tidskriften *Glänta*:

[Rasmus] Fleischers estetiska vitalism står i perfekt resonans med [Gabriel] Tarde, för vilken varje innovation väntar på första bästa tillfälle att blomma ut i miljontals kopior.

En sommarhit, ett danssteg, en ritornell – alla har en potential att kopieras, och är själva kopior av andra replikatorer. Imitationen, kopian, är dock aldrig exakt. För Tarde innehöll imitationen ett potentiellt överskott, som när som helst kan göra att imitationen viker av för att bli en ny innovation. Sådana clinamen märks tydligt i olika remixkulturer – alltifrån tidig hip hop till dagens mash-up-genre – där mutationer och aparallella evolutionsprocesser ständigt skapar nya kompositioner.⁵²

Hur som helst – det kan även vara spännande att studera dessa miljöer epidemiologiskt. Schizo-

---

50 Den process med vilken en bit DNA-sträng klipps av från en art, kläms in i en annan arts DNA-sträng, och därmed blir en integrerad, sammanhållen replikator.

51 Massumi (1992: 116)

52 Kullenberg & Palmås (2008: 101)

miljön kan till och med må bra av ett erkännande av smittans aktörsskap. Ju längre miljön kan hållas borta från paranoia-atraktorns grepp, desto bättre.

Även här är ju delar av musikvärlden föredömlig.⁵³ På samma sätt är det viktigt att – i relation till tanken om bloggofären som kloak (se nästföljande avsnitt) – nämna att bloggaren Heiti Ernits smittade mig med tanken att suga näring ur Bo Rothsteins kloakmetafor, att Christopher Kullenberg skrivit länge om FRA som publics-skapande sakfråga, och att exempelvis Isobel Hadley-Kamptz skrivit bra om Ipred i *Expressen*.

Visst är detta slemmigt – men det är samtidigt nödvändigt för att tankeekologin inte skall falla samman, som resultat av att dess ingående delar blir offer för den konformiserande paranoian. Visst kan det bli uteslutande – men bara då den slemmande gruppen som helhet utvecklar en paranoia gentemot en viss påhittad utsida. Samtidigt, menar Massumi, är detta oundvikligt. Det paranoia och det schizofrena står i ömsesidigt beroende till varandra:

Fascism-paranoia and anarchy-schizophrenia are transpersonal drives in reciprocal presupposition.⁵⁴

Med andra ord; ibland är det just det paranoia definierandet av en utsida som kan öppna upp en liten frizon för schizofrent kunskapsbyggande. (Jämför med hur katedraler alltid existerar i ömsesidigt beroende med basarer, och vice versa.) Samtidigt måste ju målet vara att paranoian hålls stängd på alla nivåer. Endast så kan slemmandets produktivitet överkomma dess uteslutande natur.

---

53 Se exempelvis hur Daft Punk – i låten “Teachers” – gör låt av sin referenslista.

54 Massumi (1992: 118)

7. PUBLICS OCH SAKFRÅGOR: “ENDAST BLOGGOSFÄRENS KLOAK KUNDE INHYSA FRA-KRITIKENS TANKEKÖLOGIER”

För drygt åttio år sedan påbörjade Walter Lippmann och John Dewey en diskussion om demokratis villkor i en alltmer komplicerad och teknologiskt framskriden värld. Kan verkligen de demokratiska idealen – en människa, en röst etc. – fungera i en tid då beslutsfattande rimligen bör grundas på solitt vetande om tingens natur?

I två böcker, båda utgivna 1927, stakar Lippmann och Dewey ut en ny väg att närma sig begreppet demokrati. Den hållning som växte fram i den förres *The Phantom Public*⁵⁵ och den senares *The Public and its Problems*⁵⁶ bröt med etablerade tankar om den typ av upplysning som antas ligga till grund för det demokratiska samhället.

Tidigare hade demokratiteoretiker förutsatt att de svåraste besluten skulle handhas av experter. Lippmann och Dewey vände på begreppen: I de mest komplicerade sakfrågorna går det inte längre att tro på experters suveräna beslutsfattande. Det unika i en välfungerande demokrati är nämligen dess förmåga att låta ett myllrande kollektiv av subjektiva uppfattningar ta över då den moderna vetenskapen inte längre räcker till.

Lippmann skrev att det är i de kontroverser

som är svårast att reda ut, som offentligheten åkallas som domare. Det är i de situationer där hårda fakta är höljd i dunkel, där prejudikaten saknas, där allting genomsyras av nyhetens förvirring, som offentligheten – med alla dess brister – fattar de viktigaste besluten. De svåraste problemen är de som etablerade institutioner inte kan hantera. Dessa är offentlighetens problem.⁵⁷

Dewey hävdade följdaktligen att demokratin bör ses som en apparat med en kapacitet att kontinuerligt skapa offentligheter (*publics*) av engagerade individer. Sådana uppstår i de situationer då medborgare tillåter sig att sugas in i kontroverser; inte för att de representerar en viss expertkunskap eller en viss valkrets, utan blott och bart för att de berörs av sakfrågan. Demokratin kan alltså ses som en sfär med en potentiell kapacitet att inhysa ett oändligt antal offentligheter – precis som jordens biosfär kan inhysa ett oändligt antal ekosystem.⁵⁸ Den holländska filosofen Noortje Marres skriver målande att sakfrågan fungerar som den “gnista” som får en offentlighet att “blossa upp”.⁵⁹

Det är utifrån Lippman-Dewey-diskussionen som vi skall förstå uppståndelsen kring såväl Ipred som FRA. Dessa båda sakfrågor passar ju in i Lippmanns beskrivning: Fakta i sakfrågan är omstridda, jämförelser med tidigare fall haltar, debattörernas förvirring är påtaglig. FRA-direktören hävdar att juristerna inte förstått signalspaning; filosoferna hävdar att teknikerna inte förstått kontrollsamhället; vissa ekonomer hävdar att andra ekonomer inte förstått kulturens ekonomiska villkor.

---

55 Lippmann (2002)

56 Dewey (1991)

57 Lippmann (2002: 121)

58 Latour och Weibel (2005) talar här om “atmosfärer av demokrati”.

59 Se Marres (2005). Läs mer om Dewey, Lippman och Marres i *Fronesis* specialnummer om liberalism (nummer 22-23, utgivet 2006). I samma nummer finns även en introduktion till Deweys liberalism, se Lindgren och Palmås (2006).

I bägge fallen har alltså en brokig samling av aktörer – internetanvändare, musiker, nätoperatörer, utländska publicister, underrättelsetjänster, mediekonglomerat, politiker, författare – sugits in i turbulensen kring sakfrågan. Saker som internetanonymitet, fri tillgång till delade musikfiler, pricksäkra underrättelser och en säker inkomst som kreatör berör aktörerna till den grad att de inte kan låta bli att ansluta sig till debatten.

Det enda som förenar dessa experter – förutom den uppenbara kärleken till sakfrågan – verkar vara att de alla tycker att debatten präglats av okunskap. En massa “vanliga människor” har ju också dristat sig till att tycka till, inte minst bloggare.

Bloggosfären må vara en “kloak” full av invektiv och okunskap. Visst kan det vara viktigt att ställa sig frågor som “är bloggare artiga?” eller “är bloggare kunniga?”. Minst lika intressant är dock frågan om huruvida vi kan säga något nytt kring de offentligheter som blossat upp kring FRA och Ipred.

FRA-frågan var – som redan antytts – tekniskt invecklad, legalt snårig, och filosofiskt intrikat. Just *därför* var det endast bloggosfärens kloak som kunde inhysa alla de tankeekologier som ledde till en ny förståelse för samtida övervakning. Debatten satte till slut ett avtryck i den sanitärt säkrade *DN* Debatt, men detta skedde långt senare i processen.

Genom FRA fick också en ny generation nysta upp det heterogena nätverk – av lagstiftande processer, data mining-teknologier och “alliansfrihet” – som faktiskt berör dem. Ipred har potential att göra samma sak, men denna gång går spåras dessa nätverk ned till Bryssel. Om man studerar “trendmetern” på blogg-övervakningssajten Knuff.se kan man se hur ord som “direktiv” och “fördrag” cirkulerar alltmer intensivt i bloggosfären. Genom kärleken till den fria spridningen av information har en ny generation börjat förnimma hur de rent konkret berörs av medlemskapet i den europeiska unionen.

Den förestående av-anonymiseringen av internetsurfande är visserligen ett förslag från svenska lagstiftare – varje medlemsland har ett visst spelrum i efterföljandet av Ipred. Icke desto mindre är det just i frågor om brottsbekämpning som EU går mot mer överstatlighet. Många har dragit slutsatsen att kampen om digitala medborgerliga rättigheter måste föras på EU-nivå. Turligt nog har ju Ipred-debatten sammanfallit med diskussionen om Lissabonfördraget. Med lite tur kommer aktörer som Piratpartiet se till att fildelnings-gnistan håller de nya offentligheterna vid liv fram tills EU-valet.

Det går alltså att se Ipred och Lissabonfördraget som exempel på två diametralt olika logiker för tillblivelsen för ett så kallat europeiskt demos – den unionsvida politiska samfällighet som europeiska ledare länge efterlyst.

Den ursprungliga EU-konstitutionen försökte nedkalla ett *transcendent* ideal om en närmast gudomlig “europeiskhet”, symboliserat av ett europeiskt motto och en europeisk nationalsång. Inte ens de franska och holländska medborgarna – som inte är tillnärmelsevis så euroskeptiska som vi eller britterna – accepterade förslaget.

En europeisk samfällighet kan dock även uppstå *immanent*, då en mångfald av offentligheter blossar upp kring vitt skilda sakfrågor. En sådan samfällighet uppstår alltså genom uppkomsten en praktik som överskrider nationsgränser – inte åkallandet av universella ideal. Tänk Hume, inte Kant.

Ipred kan komma att bli *en* av de sakfrågor som kan få alltfler svenska väljare att förnimma Bryssels beröring. Ipred kan vara den gnista som får en EU-vid offentlighet kring nätbaserade friheter att blossa upp. I förlängningen kan vi hoppas på ytterligare gnistor, och framväxten av ett

komplext nystan av offentligheter, vars berörda parter sträcker sig över hela EU.

Dessa gnistor springer i allmänhet ur våra starka – och ibland småaktiga – känslor inför allt det där som vi är beroende av i vår vardag. Med andra ord, allt det där som vanligt folk skriver om på sina bloggar. Därför är det i kloakerna, inte i *DN*-kommunikéerna, som vi kommer att finna de första spåren av ett europeiskt demos.

8. EPIDEMIER OCH MEDIEEKOLOGIER: “YTTERLIGARE NÅGRA TEVE-TITTARE SMITTAS AV TANKEN ATT LADDA NED ARBOGAMATERIALET”

I september 2008 visade det sig att förundersökningen kring ett barnmord i Arboga fanns tillgängligt för nedladdning på The Pirate Bay. Förundersökningen var i och för sig offentlig handling – vem som helst kunde hämta ut den – men kritiker pekade icke desto mindre på det olämpliga i att materialet (en lång pdf-fil som inkluderade bilder på de mördade barnen) kunde nås just via BitTorrent-trackern ifråga. Dessa kritiker menade – i en debatt som blev alltmer hätsk – att The Pirate Bay hade ett ansvar i frågan, och därför borde ta bort pekningen till BitTorrent-filen.

Hela historien var djupt tragisk. Vem kan tycka något annat? Och vem kan inte bli berörd när man hör om barn och blod, hammare och mord? Speciellt när man hela tiden påminns om just sådana snaskiga detaljer. Dessa detaljer kom dessvärre till ytan även när frågan diskuterades i SVTs “Debatt”, och därmed föll diskussionen in i ett ont mönster. Detta var samma onda mönster som redan innan programmet hade fått nedladdningarna av “Arboga-materialet” att öka lavinartat, allt sedan stormedia tog tag i frågan.

Jag satt med i detta Debatt-program. Tänkte i bilen, på väg till TV-huset, att ens medverkan i programmet bara kan rättfärdigas om man kunde styra bort diskussionen från snaskigheterna. I bilen hem var det bara att konstatera att ingen av oss lyckades.

Inslaget inleddes med att pappan till offren pratade. Det kändes rimligt: Han hade rätt att få komma till tals. Men tråkigt nog började Janne Josefsson direkt fylla i med de smaskiga detaljerna; dramatisera skeendet. Folk på studioläktaren omkring mig tog illa vid sig. Började sucka, skaka på huvudet. Avsmaken och äcklet var påtagligt, och alla – kändes det som – började blänga mot Peter Sunde, som skulle representera The Pirate Bay (TPB). Folk började muttra och viska till varandra: “Skall vi fråga honom vad han hade sagt om det var hans barn?”

Upplägget, som jag fått det förklarad för mig, var att pappan skulle tala per telefon. Sedan skulle Sunde och Jigenius börja diskutera frågan om offentlighetsprincipen. Jag fick uppfattningen att pappan inte skulle delta i diskussionen. Vet också att Sunde kände att han hade blivit lovad det.

Efteråt verkade det som att SVTs intention var att pappan och Sunde skulle samtala med varandra i direktsändning. Som om det hela var någon form av konfrontation, arrangerad för en person med missbruksproblem. Eller kanske som en offentlig bikt-situation. Någon kvinna som sitter bakom Sunde dyker ned och börjar ställa honom till svars. För allt.

Eller så fanns det ingen intention från redaktionen. Förloppet bara kom igång av sig själv, autokatalytiskt. Som om “daily hate”-logiken började leva sitt eget liv, genom oss. Vi, massan samlade i studion, drogs hur som helst in i den. Stämningen stegrades. Folk på läktaren började gapa. Det som tidigare viskades skriks nu ut.⁶⁰ Trängde denna energi ut genom TV-skärmarna, var den tillräcklig för att förmå ytterligare människor att själva, i sin förfasning, ladda ned blodet?

Mitt inspel skulle komma någon gång efter fem minuter. Men hela situationen följde hat-förloppet; den logik som aktualiserades satte alla eventuella planer på undantag. Programmet blev en otäck demonstration av de flockbeteenden som alla hatar, och mår dåligt av.

---

⁶⁰ Denna typ av mass-beteenden beskrivs väl av Canetti (1984).

Janne Josefsson ställde frågan: Har vi blivit hyenor på nätet? Frågan är relevant: Materialet från Arboga-förundersökningen spreds på ett närmast epidemiskt vis. En enskild person hämtar ut materialet, och lägger upp det på nätet som en bittorrent-fil. På TPB finns en pekning till filen, och cirka hundra personer laddar ned materialet. De etablerade medierna uppmärksammar materialet – eller rättare sagt gör mediakonsumenterna uppmärksamma på materialet – och antalet nedladdningar stiger exponentiellt.

Uppståndelsen från kvällstidningar och TV4 driver smittan vidare; tusen personer, sedan tiotusen personer laddar ned filen. Innan SVT Debatt sänds har 50.000 nedladdningar registrerats. Den direktsända debatten – som kom att präglas av lika delar sorg, våld, konfrontation och hat – att sänder antalet nedladdningar upp mot 100.000.⁶¹

Just debattsituationen i Göteborgsstudion illustrerar hur epidemin spred sig. De inblandade möttes med intentionen att diskutera hur vi skall kunna förena två viktiga principer – offentlighetsprincipen å ena sidan, den fria informationsspridningen på nätet å den andra. Men i den hätska gruppdynamik som uppstår förmår ingen att komma förbi de mer omedelbara känslorna av avsmak och ansvarsutkrävande. Materialet laddas med ytterligare sprängkraft, och ytterligare några tv-tittare smittas av tanken att ladda ned filerna. Istället för att diskutera lösningar, blir vi i studion en del av problemet.

Samma fenomen uppstod säkerligen i andra kontexter – på nyhetsredaktioner, vid fikabord, på skolgårdar. Det är i detta hyena-beteende som vi måste leta, om vi skall förstå varför Arboga-materialet fick sådan spridning. För det är ju just den epidemiska spridningen – inte offentliggörandet som sådant – som blev föremål för debatt.

Offentlighetsprincipen är konstruerad utifrån tanken att det finns en viss tröghet i informationsspridningen. Intresserade personer – vanligtvis journalister – skall kunna granska allt offentligstämt material, men så mycket längre än så förväntas materialet inte spridas. Digitalisering och nätbaserad kommunikation har minskat denna inbyggda friktion i hanteringen av offentliga handlingar. Frågan är hur vi nu skapar en medieekologi som inte lockar fram den hyena-instinkt som vi såg i Arboga-fallet.

Det är alltså viktigt att lyfta diskussionen bortom sensationalismen kring Arboga-materialet. Ett sätt att göra så är att gå in på etiken i frågan. Vem var ansvarig i detta fall?

Här visar sig dock den framväxande medieekologin som paradoxal. I strikt mening var ingen ansvarig: Dokumenten är ju offentlig handling. Samtidigt var alla – myndigheten som lämnar ut materialet, personen som lägger upp den, TPB som pekar, eller kvällstidningarna och tv-kanalerna som dramatiserar frågan – delaktiga i spridningen. Alla som sögs med i flockbeteendet – inklusive jag själv, såsom medverkande i den hätska debatten – var ansvariga.

Även frågan om huruvida TPB publicerar eller bara förmedlar är motsägelsefull. Jonas Andersson har skrivit att TPB inte är en publikation i vanlig mening, men att olika offentliga framträdanden har gjort att sajten börjar *ses* som en sådan.⁶² Betyder detta att TPB borde "dragit sitt strå till stacken", och ta bort pekningen? Samtidigt skulle en sådan censur kompromissa dess ideal som ett fritt, oberoende, blint index, och på sikt hela nätets ohämmade, öppna struktur.

---

61 Ironiskt nog sprids denna nedladdnings-smitta genom andra "virala" sätt att motverka spridningen – notera exempelvis de e-mail-baserade protestlistor som började cirkulera i anslutning till Arboga-historien. Även här sattes samma logiken "måste-ladda-ned-för-att-bilda-mig-en-uppfattning" i rörelse. Dessa protestlistor uppstod spontant; den *Expressen*-journalist som fick ta emot alla mail med namnlistor hade ingen kännedom om att denna "smitta" hade satts igång – förrän alla e-mail började strömma in.

62 Andersson (2008)

Detta är den typ av etiskt dilemma som praktiska filosofer kan diskutera i timmar. Olika etiska perspektiv leder till olika slutsatser. Men denna etisk-filosofiska diskussion tar oss inte vidare i frågan kring vad som händer då liknande material blir föremål för hyena-instinkten, frammanad av en illa fungerande medieekologi.

Det är alltså dags att börja diskutera hur liknande epidemier kan stoppas i framtiden.

För det första kan vi alla vara betjänta av översikt av de etiska övervägningar som redan görs kring utlämnande av känsligt material. Redan idag är offentlighetsprincipen lite svajig: Exempelvis är material från sexualbrott sekretessbelagt, medan obduktionsbilder inte är det. Lägg därtill Personuppgiftslagen (PUL) som förhindrar vidarespridande av visst material som, formellt sett, ändå är offentligt.

För det andra måste vi fundera på hur fildelningen kommer att förändras. TPBs varumärke är inte bara skapat av Sunde med flera – det är ett resultat av det plötsliga mötet mellan gamla och nya media. De etablerade medierna har deltagit i att skapa denna image av TPB. Även denna tendens kunde skönjas i SVT-debatten; vissa debattörer verkade se Peter Sunde som en personifiering av internet som företeelse.

Över tiden kan vi, menar Jonas Andersson, dock se en "arkipelag" av anonyma sajter som gör det som TPB gör nu. Utan någon mänsklig representant för fildelningen finns det avsevärt mindre stoff att göra sensationistiska nyheter av. Om det kontroversiella varumärket "The Pirate Bay" togs bort ur ekvationen, vilket nyhetsvärde skulle Arboga-fallet haft? Den olyckliga uppståndelse som uppstått i mötet mellan TPB och etablerade media – den uppståndelse som varit central för spridningen – kommer förhoppningsvis inte vara med oss mycket längre till.

För det tredje bör vi fundera på hur den etablerade pressen skall förhålla sig till att liknande material finns tillgängligt. Pär-Arne Jigenius diskuterade i Debatts eftersnack att man kan skönja en viss dubbelmoral hos kvällspressen. Har inte även de bidragit till att underminera offentlighetsprincipen?

Den epidemiska spridningen av känsligt material förutsätter inte bara att det blir tillgängligt på nätet; den förutsätter att någon investerar i att skapa uppmärksamhet kring materialet. "Offentlighetsprincipen 2.0" måste alltså byggas utifrån en slogan från "Web 1.0", myntad under det sena nittiotalets IT-bubbla: I informationssamhället är det uppmärksamheten, inte materialet, som är den knappa resursen. Mediebolagens ekonomer började agera utifrån detta diktum redan för tio år sedan. Kanske kan publicisterna lära sig något från räknensarna?

9. MULTITUDEN OCH MASSAN:

“ALLA FASTNAR, RENT MATERIELLT, I STADENS FLÖDESMÖNSTER”

I den avslutande scenen i *V för Vendetta* väller hela populationen, helt plötsligt, ut på gatorna. Man ser inte staden för massan har tagit över; av folkflödet att döma verkar det som att alla gator är enkelriktade. Multituden har gått från att vara en potentialitet till en aktualitet – och eftersom en härskare aldrig kan härska över hela populationen samtidigt, så är makten övervunnen. Hur kunde detta ske?

Hardt och Negri är intresserade av just denna fråga. Än så länge har denna essä behandlat hur vissa logiker – de som utmärker slem, smittor och svärmar – aktualiserats på nätet. Men samma idéer kan appliceras i andra kontexter. Hardt och Negri, exempelvis, lokaliserar dessa dynamiker i stadsmiljön. De ser därför staden som den potentiella skådeplatsen för deras revolution: Endast vid höga koncentrationer av människor kan en multitudine väckas till liv. Hur kan detta stadsbaserade politiska subjekt bli till?

Ett sätt att närma sig frågan är att placera multitudinebegreppet i kontexten av en värld som populeras av olika nivåer av emergent uppkomna varelser. Drivna av Batailles solljusdrivna tryck sätts de samman, nerifrån och upp: Mikroorganismer, memorer, och människor; syjuntor, städer, och stater. I dessa “kaskader av liv” är alltså människan en av flera nivåer av emergens. Utifrån denna världsåskådning blir multitudine den nivå av emergent liv som ännu inte aktualiserats.

Multitudine kan även beskrivas som ett självorganiserande system. Hardt och Negri skriver att denna kan uppstå genom kärlek: Inte den kärlek som vi ser i “den borgerliga tvåsamheten”, utan i den “materiella kärlek” som Deleuze och Guattari sökte efter genom sitt intresse för affektbegreppet (se avsnitt fem).

Hardt och Negri skriver också, mycket riktigt, att det behövs en ny vetenskap för att förstå denna “svärmens logik”.⁶³ Här kan vi lära något från evolutionärbiologin, där man förklarar självorganiserande system utifrån de “abstrakta logiker” som gör att denna organism kan bli till.

Självorganisering kräver i allmänhet ett minimalt protokoll – några enkla tumregler – för hur dess beståndsdelar skall förhålla sig till varandra. Tänk hur slime mould-celler går samman till slemmig massa: I kristider, sänd ut signalsubstanser, och följ andras signalsubstanser. Eller tänk Wikipedia: Gå in på wikipedia.org, sök din info, klicka på “edit” om du vill bidra till kunskapsbanken. När sådana enkla tumregler verkar på en massa så kan det – om man har tur/oturl – rassa till i systemet.

Multitudens problem – Hardt och Negris revolutionsproblem – kan alltså förstås i termer av rörelsemönster i stadsmiljö. Vilket protokoll behövs för att få den stadsbaserade massan att självorganiseras?

I somras var jag på konferens om organisationsforskning i Amsterdam. Som tur är smet jag ifrån tillställningen och tittade in på utställningen “No More Reality” på De Appel. Samtidskonsten är på många sätt före organisationsforskningen. Den lyfter viktigare frågor, och den presenterar dessutom intressantare perspektiv och ontologier för att diskutera samhällets organisering.

Temat för utställningen var “Crowd and performance: demonstration, public space, use of body”.

---

63 Hardt & Negri (2004: 353)

Alltså berördes frågor kring hur politiska aktörer och motstånd kan organiseras. Bäst var Fia Backströms videoinstallation *Herd Instinct 360* – en uppfriskande uppgörelse med romantiseringen av communities, klubbar, flockar, etc. I verket finns referenser till fågelflocks-beteende, Knutby, Canetti-crowds och tillblivelsen av diverse slemmiga ansamlingar av människor.

Den otäcka massan, och dess slemmighet, är inte långt borta i Amsterdam. Kvällen innan hade det nämligen varit konferensfest, som såklart var belägen i De Wallen; the red light district. Hade knappt registrerat att jag hamnat i det röda kvarteret, innan jag hoppade till av att någon stirrar på mig bakom ett upplyst fönsterbås. Jag smet vidare, och tänkte inte vidare på det – var för stressad av tankar på alla tråkiga journalartiklar och kursböcker jag borde skriva.

På lördagskvällen gick jag igenom samma distrikt, på väg till nya marknaden – ett torg med färre turister, och utan röda fönsterbås – för något att äta. Denna gång var det trögare att komma igenom massan av män framför båsen. Först blir jag irriterad – av folk som går för långsamt, eller bara står ivägen när man är på väg någonstans. Sedan stannar jag upp och ser mig omkring, och får alltmer känslan av att detta ställe lockar fram rätt fula tillblivelsemönster hos mänskliga massor.

Missförstå mig inte – min default-position är att det är bättre att avkriminalisera och reglera de företeelser som skapar offer då det går underground. Jag köper även tanken om hamnkvarter där “smittor” av olika kulturer och tankar möts.⁶⁴ Men mönstren i De Wallen är helt enkelt fula.

Jag kan inte skriva om hur det är att stå på andra sidan fönstret, eller hur det är att vara en av de tjejer som också festar i området. Men jag kan säga någonting den känsla av förnedring man som kille känner. Det är omöjligt att vara i området utan att de slembildningarna kring fönsten klibbar av sig på dig. Du stoppas upp, kommer inte vidare, och integreras i den massa som står och dregglar och pekar framför båsen. Du fastnar i slemmet, och sugts tillbaka till att bli den person du minst av allt vill vara.

Jag sätter mig ned och tar en Duvel, på tryggt avstånd från slemmet. Jag slås av att vi här har en annan slembildningslogik – en annan abstrakt maskin – än den som jag jobbar med i fallet manliga akademiska nätverk. (Se avsnitt 3, 4 och 5.) Men det går likväl att beskriva dessa slembildningar på samma vis, eftersom den logik som männen sugts in i är lika enkel som den som bildar emergenta helheter av slime mould. Från min övervakningsposition tycker jag mig uttyda att mönstren följer av enkla tumregler:

1. Rör dig runt planlöst i området.
2. Om du ser en någonting sexy i ett bås, stanna och glo (tills du tröttnar).
3. Goto 1.

Här finns även ett grupp-beteende som skapar positiv feedback. Så, till ovanstående bör man lägga till “sök efter andra män som står och glor”, och “om du stöter på andra män som står och glor, stanna och glo”. Det är detta som gör hela området så fult: alla – kvällsflanerande par, tjejer ute på galej, och nyblivna miljöpartister – fastnar, rent materiellt, i denna denna dynamik.

Bartendern som just serverade Duvelen kommer ut för en rökpaus, och säger någonting till mig. Jag frågar om hon inte tycker området är konstigt – hon jobbar ju mitt i det hela. Hon verkar inte tycka att det hela klibbar av sig, och är snabb med att framhäva att området är säkert för tjejer – allt är kameraövervakat. (Nice – det gör ju området så mycket trevligare.) Samtidigt säger hon att det är rätt tragiskt med alla män som står och glor – framför allt de Amsterdambor som alltid hänger vid

⁶⁴ För mer om flödena och smittorna i hamnkvarter, se Palmås (2007).

samma bås – och att hon aldrig går ut och festar i området.

Kort därpå parkerar sig en ung nederländsk kille bredvid mig. Jag ställer samma fråga – är inte detta område rätt konstigt? Killen rycker på axlarna. Jag fyller i med att säga någonting om hela grejen med att stå och dregla framför tjejerna i båsen. Han svarar att om man tror att deras flörtande med en betyder någonting, ja då är man en rätt tragisk person.

Det visar sig att han är med ett gäng kompisar på svensxa. Det är han inte ensam om – om man tittar noga på flödet av män kan man se att flera av dem har likadana t-tröjor på sig – typ “Johnny’s stag do, Amsterdam, 12 June 2008”. Och det är klart – ovan nämnda slemmaskin verkar ju i flera skalor: Inte bara i det lokala, på gatunivå, utan även på kontinentnivå. Män från hela Europa kommer ju till liberala Amsterdam för att besöka De Wallen och röka knark. Låg samma maskin i bakgrunden och jobbade vid beslutet att lägga organisationsforskningskonferensen i samma stad?

Min Duvel är slut, och jag vänder hemåt. Framför mig ser jag då, för första gången, någon som är framme och pratar med en av kvinnorna i båset. Han är full, och har blazer, jeans och gummiskor från Adidas på sig. De verkar förhandla. Han gör en gest mot sitt skrev. De diskuterar lite till, sedan ragglar han bort.

Lite längre bort står tre killar och hänger i en gränd, mittemot ett fönsterbås. Jag börjar komma in i min suspekta etnograf-roll, och går fram och tjötar med dem på lagom grabbigt, och förhoppningsvis avväpnande, vis: “Fan gubbar, vilket galet ställe detta är? Fattar ni vad jag menar?” Uppenbarligen var jag inte grabbig nog, forskarrollen lyser igenom: “Du verkar vara en såndär person som tänker för mycket”, säger en av grabbarna.

Det visar sig att de tre är briter, två skottar och en engelskman, som alla bor i Amsterdam. De trivs bra – allt är så avslappnat i Holland, inte alls så hektiskt som i UK. Nu står de där och väntar på sin kompis att komma ut från båset. “Ojoj”, säger jag förvånat. En av killarna fortsätter: “Men jag skulle inte klara av att göra det”. “Det inte är värt det”, fyller den andre i. “Känns liksom fel”. Det verkar som att jag guilt-trippade dem.

På min väg hemåt ser jag tre ytterligare killar framför ett bås. De talar med hon därinne, varpå den långsmalaste smiter in och dörren stängs. Jag går fram till de två som är kvar på gatan, och börjar prata med ett tonfall som inte låter anklagande eller snokande. “Tjena grabbar, hur funkar hela den här grejen?”

Grabbarna är norrmän på besök över helgen, och de säger att det inte är några konstigheter alls. 50 Euro, och du får vad du vill. Alternativt 30 minuter. Jag säger någonting i stil med “så nu får ni snällt stå här och vänta”, och de svarar att det är cool – det är de som betalar. Klart att kompiserna skall få en present. Även norrmännen verkar lite skamsna – antar att det är därför de frågar om vad jag gör i stan. Jag svarar att jag är här på konferens, och det verkar lugna dem.

Hittar i till slut ett falafelställe. Ser folk – människor som rör sig fritt, som inte fastnat i glosmaskinens logik – gå förbi. Hoppas de inte hamnar i De Wallen, tänker jag, hoppas de kan fortsätta att rinna utmed gatorna enligt vackrare mönster.

10. ABSTRAKT HACKTIVISM OCH SVÄRMENS MONSTER: “VILKA NYA POLITISKA SUBJEKT KAN BLI TILL?”

De som skrivit om politiken kring FRA, Ipred, The Pirate Bay och Telekompaketet – och mer generellt om kultur, samhälle och politik i relation till digitala media – har på senare tid blivit föremål för kritik. En serie frågor har lyfts:

- Graviterar inte denna “nätsvärmarnas krets” mot ett problematiskt avantgarde-ideal?
- Svärmarkretsen hävdar att utvecklingen av datorer och internets är viktiga samtidsfenomen; men är inte exempelvis globaliseringen minst lika viktig?
- Kretsen använder uppenbarligen samma krångliga begrepp; rimmar inte denna interna jargong illa med allt svärmeri om öppenhet?
- Kretsen hävdar till och med att politiken kring nya media skapar nya offentligheter; gör inte arbetarrörelsen mer för uppkomsten av en europeisk offentlighet?

Eftersom jag själv inräknats i denna krets tänkte jag kommentera dessa högst relevanta frågor. Lämpligt nog kan de leda oss genom en återblick över olika idéer och teman som jag diskuterat i såväl denna essä som i en tidigare bok. De öppnar även upp för den alternativa syn på politisk mobilisering som dessa idéer bjuder in till.

De första två frågorna leder tillbaka till boken *Abstract Hactivism*.⁶⁵ Den var ju just en problematisering av tanken att ett “avantgarde” kan och bör spela en central roll i samhällsförändring. Texten ifrågasätter inte minst 68-rörelsens counterculture-ideal – idén om att en liten klick människor som “ser igenom” samhället strukturer skall kunna få de sovande massorna att vakna ur sin zombieliknande sömn. Detta tänkande var ju, som sedan påpekats *in absurdum*, “motortänk”:

For the countercultural youth, the only way out of this total system (which operates as a motor) was to throw gravel into the machinery, jamming its modes of operation, thus baring the monstrosity of the machine for all of the world to see. Public demonstrations, sit-ins, subversive art and various ways of “dropping out” of mainstream culture were all different approaches to achieve this effect.⁶⁶

Så, med andra ord, hela poängen med den spekulativa kulturanalys som jag och Otto von Busch lade fram i abhack-boken var att komma ifrån romantiseringar av avantgardet. Tanken på ett sovande folk utgör just det 68-tänk (baserat på motorns logik) som håller på att trängas undan av ett 99-tänk (baserat på datorns logik). I 99-tänket finns det inga motorer vars cirkulation måste stoppas av aktivister som kastar “grus i maskineriet”. Det som finns är hårdvara, och kod som exekveras. Politiken handlar om att få världens hårdvara att agera på nya vis; det handlar om att motverka att kontroll över kod skapar maktförhållanden.

Tesen om 99-tänket har inte så mycket att göra med det faktum att nya teknologier skapar nya politiska utmaningar. Detta är en viktig poäng – exempelvis bidrar panspektriska

---

65 Se von Busch & Palmås (2006).

66 Palmås (2006: 75)

övervakningsteknologier helt nya organisationslogiker, kontrollmekanismer och subjektiviteter – men det finns ju andra samhällsliga nya politiska utmaningar. Globalisering är en av dessa.

Samtidigt är det 99-tänk som diskuteras i nämnda bok, och på bloggar, någonting annat. I introt kan man läsa att

the transition between the clockwork age and the motor age had more profound implications than the simple addition of a new brand of machines to the technological “races” already in existence. [Michel Serres] sees in the emergence of the steam motor a complete break with the conceptual models of the past.⁶⁷

Ser vi nu ett brott med de senaste århundradenas tankemodeller? De moderna tänkarna som Marx och Freud skapade helt nya teorier som radikalt förändrade hur vi ser på strukturer; som förändrade vad vi tror om samhällets ontologiska status. De öppnade nya tankar om vad politik *är*. Står vi inför ett sådant skifte nu? Det är *detta* som debatten handlar om.

Detta svindlande perspektiv tar än mer udden av tanken på “nätsvärmarnas krets” ett upplyst avantgarde. Abhack-bokens analys stipulerar ju även att “nya” idéer inte har någonting som helst att göra med särskilda genier som skapar något ur inget. Våra tankar kommer ju inte från ingenstans, som om de vore nedkallade från transcendentia himlar av en förgudad Människa – de kan ju inte separeras från de maskinska logiker som vi människor omges av. I min essä spekulerade jag till och med i att *det är de maskinska logikerna som lever* – genom våra sinnen såväl som de maskiner som vi omges av – men detta är ju en annan diskussion.

Icke desto mindre borde det stå klart för läsaren av denna bok att den krets som kritiserats är ett slem. Här finns ju, trots allt, en konstellation av individer som korslänkar, ryggdunkar och refererar till varandra. (Jämför med prologen.) Låt oss nu inte fråga oss vad denna struktur *är*, utan vad det är som får den att kontinuerligt *bli*; se diskussionen i avsnitt 1. Om vi loggar alla beteenden nere på monad-nivå – alla de små mikroakter som registrerades “follow the phlegm”-studien – och sedan aggregerar och visualiserar dessa skulle vi kunna påvisa ansamlingen av ett slem; tillblivelsen av en struktur. (Se avsnitt 2.)

Vid en närmare studie av svärmarkretsen skulle man sannolikt finna att de smittor av tankar och ingivelser som skapar slemmet är så många och oöverskådliga att man i praktiken inte kan skilja dem åt. Snarare kan man tänka sig att detta virrvarr av smittor hakar i, och skapar symbiotiska samband med, varandra. Med andra ord kan det te sig som om en “dold” sammansättningslogik – du ser inte den “virtuella” logiken, bara dess utfall – ligger bakom tillblivelsen. (Se avsnitt 3.)

En viktig skillnad med “Follow the phlegm”-projektet är att den logik som bildat denna krets inte producerat ett homosocialt slem. Visst, slemmandets abstrakta maskin (se avsnitt 4) har uppenbarligen aktualiserats i denna grupp av människor, men homosocialitetens abstrakta maskin verkar har hållits stången. Dock är det uppenbart att även här är det smittor av vackra tankar som skapar affekter och därmed håller gänget samman. Slemmet upprätthålls så länge smittan cirkulerar. (Se avsnitt 5.)

Vidare verkar det inom kretsen finnas en öppenhet och dela-med-sig-mentalitet: Det spelar ingen roll vem i den “distribuerade hjärnan” som tänkt vad; det spelar ingen roll var “jag” börjar och slutar. Denna schizo-logik kan – om man beskådar slemmet utifrån – te sig som internt svärmeri.

---

67 DeLanda (1991: 140), citerad i von Busch & Palmås (2006: 19).

Eventuell kritik från en "utsida" kan dessutom riskera att sätta igång en paranoia-logik. Dessa dubbla processer är på många sätt olika sidor på samma mynt: Den schizo-logik som slår rot i det slem som blivit en distribuerad hjärna går hand i hand med den paranoia-logik som upprättas av och gentemot omvärlden. (Se avsnitt 6.)

Paradoxen i denna utveckling är att detta "interna" uppstått i "det öppna". Det samtal som utmynnat i kretsens gemensamma vokabulär har varit helt öppet. Vem som helst har kunnat läsa, vem som helst har kunnat skriva. Samtalet har främst vecklat ut sig på bloggar, och skaran av deltagare har ökat över de år som samtalet pågått.

Dock har dessa tankesmittor ännu inte spridit sig till den kulturdebatt som förs i etablerade fora – på de stora tidningarnas kultursidor, eller på radions P1. Detta har ingenting att göra med att kretsen varit ointresserade av att tala med utomstående. Det är viktigt att komma ihåg att det "offentliga samtal" som kritikerna talar om är föremål för rigorös sanitär säkring. Endast den kloak som kallas bloggofären har kunnat inhysa de snabbmuterande diskursiva replikatorer som cirkulerat genom kretsen. (Se avsnitt 7.) Den sanitära säkring som kulturredaktörer står för har – på gott och ont – stoppat smittorna från att nå papperstidningsläsare och P1-lyssnare. I appendix bifogas ett exempel på en av alla de texter som kontinuerligt sållas bort av denna säkringsfunktion.⁶⁸

I avsnitt 7 diskuterades inte bara bloggofärens kloak, utan även huruvida friheter på nätet konstituerar en sakfråga som det bildats en Deweyansk "offentlighet" (*public*) kring. Det stipulerades även att denna offentlighet blåser nytt liv i det representativ-demokratiska apparaten i Bryssel/Strasbourg. Men är verkligen denna politik så viktig – bidrar inte arbetarrörelsen i Sverige till att skapa en europeisk offentlighet?

Just ordet "offentlighet" kan vara missvisande. Deweys ursprungliga avsikt i att använda ordet var inte att tala om *en* offentlighet, eller "ett offentligt rum" där vi alla kan samtala med varandra. Han, och Walter Lippman, avsåg någonting annat – deras tanke om demokratin var mer subtil än så.

Notera att, som vi sett i avsnitt 7, Lippman menade att offentlighetens problem är de "som etablerade institutioner inte kan hantera". Detta är centralt: De problem som redan var väl definierade, de som redan hade blivit föremål för styrning och kontroll, de som redan givit upphov till institutionella ramverk – de är *inte* offentlighetens problem.

Än viktigare är att tänka *publics* i plural – i offentligheter. Dewey föreställde sig alltså att det finns ett oändligt antal gnistor, som kan få ett oändligt antal *publics* att bli till. Med andra ord, en *public* är en *spontant* uppkommen samling människor – *en* konstellation av *miljarder möjliga* – som formerar sig kring varandra i relation till en ny sakfråga som inte kan hanteras av det givna institutionella ramverket.

Tänk på diskussionen kring telekompaketet under våren 2009. Här ser vi en relativt *ny sakfråga*, där de olika intressenterna ännu inte formerat sig. För det första ser vi hur hela havet stormar inom det traditionella partiväsendet: I avsaknad av enkla höger-vänster-riktlinjer vet politikerna inte vem de skall hoppa i säng med. Och de icke-folkvalda representanterna då? Visst, några av aktörerna i detta spel är väletablerade institutioner – "upphovsrättslobbyn" – men samtidigt ser vi att flera av intressenterna är individer, löst organiserade genom IRC-kanaler, bloggar, wikisidor och Twitter. De senare är närmast självorganiserande, en svärm-intelligens som bygger upp kunskap kring

⁶⁸ Den refuserade texten är en replik till en recension av utställningen *Take Action*. Texten försöker, precis som utställningen ifråga, problematisera det 68-tänk som präglar den svenska kritikerkrårens förståelse av politisk aktivism.

sakfrågan.

Hela kalaset har uppstått spontant, inom ramen för några veckor. Efteråt hör vi EU-parlamentariker – till både höger och vänster, EU-kritiker som EU-vurmåre – säga att de hitintills inte sett något liknande hända: De tomma skalorna i Bryssel och Strasbourg att fyllas med demokratisk passion, om än för en kort, intensiv period. Återigen, Noortje Marres vackra formulering: Den nya sakfrågan är den gnista som får den nya offentlighet att blossa upp.

Jämför detta med den europeiska integrationen av arbetarrörelsen. Maktrelationen mellan arbete och kapital är central – men det är *ingen ny sakfråga*. Ej heller kan man säga att den svenska arbetarrörelsen, med mer än hundra år på nacken, inte är en *etablerad institution*. (Speciellt inte om man ser till hur denna hierarki inflikats i den svenska samhällshierarkin.) Ej heller kan man säga att EU-samordningen är en spontant organiserad rörelse; de representanter som möts i den alltmör organiserade europeiska arbetarrörelsen agerar ju på uppdrag av välskötta och etablerade hemmaorganisationer.

Detta betyder inte att svenska LOs samarbete med sina motsvarigheter i respektive EU-land inte är lovvärt. Tvärtom är denna utveckling nödvändig. En arbetarrörelse som inte internationaliseras är verkningslös. Man kan till och med säga att LOs integration med utländska motparter bidrar till att skapa Den Europeiska Offentligheten – så länge vi talar i singularis, använder ordets mer vardagliga (och plattare) bemärkelse, och släpper den deweyanska meningen av ordet.

Denna essä inleddes med att göra en poäng av att strukturer är tillblivelser. Detta gäller även politiska subjekt. Även de subjekt som kämpar för någon samhällsförändring – de *är* inte, de *blir*. Detta betyder att det finns en mångfald av politiska subjekt som *ännu inte blivit till*.

Här har vi att göra med två olika perspektiv på politikens vara. Vi kan antingen se politik som ett spel där aktörer, som representerar grupper inom en mer eller mindre given struktur, företräder sina intressen. Politik är det eviga spelet mellan två eller flera mer eller mindre stabila politiska subjekt – och förhoppningsvis vinner den Goda aktören. Eller, mer tillspetsat: Politik är en process där olika intressenter mobiliserar för ett långt uttröttningskrig – eller bör jag skriva “repetitionskrig” – som fortsätter tills endera sidan viker.

Denna bild av politik faller dock samman om det inte finns någon given Struktur som antas ligga till grund för uppkomsten av politiska subjekt. Om strukturen inte är det som skall förklara, utan det som skall förklaras – ja, då måste vi omvärdera vår syn på “det politiska”. Politik blir inte längre en fråga om huruvida den Goda kraften vinner spelet – frågan är *vilka nya politiska subjekt* som kan bli till.

Detta är politik i ordets rätta mening, eftersom det skapar skillnad – inte repetition. Att politisera är att avstabilisera, att ifrågasätta, att öppna upp det som tidigare varit slutet. Politik är den process med vilken möjligheter för nya samhällskonstellationer, nya tillblivelser och nya assemblage skapas.

Eller omvänt: Att skapa mer av samma, att repetera redan existerande tillblivselogiker, är *motsatsen* till politik. Det är, för att låna Andrew Barrys terminologi, *antipolitik*.⁶⁹ Kom ihåg Tardes poäng – strukturens tillblivelse kan ju stödjas av den imitativa stråle som beskriver strukturen ifråga. Stabiliseringen av en politisk identitet hänger nära samman med reproducerandet av en viss

---

69 Barry (2001)

struktur. Ju mer vi pratar om "eviga", samma-gamla-vanliga politiska subjekt – som om de vore en del av samhällets essens – desto mer cementerar vi strukturen ifråga.

På många sätt är politiken kring telekompaketet ett exempel på hur ett nytt politiskt subjekt väckts till liv. Ur svärmen av oregerliga monader uppkommer plötsligt en ny ordning, genom att en ny samling imitativa strålar bränner genom den svärmande massan. Ett nytt monster reser sig ur svärmen.⁷⁰ Dessutom kan detta monster, ännu mer besynnerligt, försvinna lika fort som det uppstod – precis som slime mould-klumpen som inte känner stress längre. (Se avsnitt fyra.)

Latour skriver vackert om den ofattbara magnituden av monader som ännu inte formats till strukturer, och till potentiellt politiska subjekt:

I call this background plasma, namely that which is not yet formatted, not yet measured, not yet socialised, not yet engaged in metrological chains, and not yet covered, surveyed, mobilized, or subjectified. How big is it? Take a map of London and imagine that the social world visited so far occupies no more room than the subway. The plasma would be the rest of London, all its buildings, inhabitants, climates, plants, cats, palaces, horse guards. Yes, Garfinkel is right, "it's astronomically massive in size and range".⁷¹

De politiska subjekt som vi ser i dagens politiska diskussion – arbetare, kapitalister, feminister, miljökampar, veganer, HBTQ-aktivister – alla till dags dato kända politiska identiter utgör bara *en pyttedel* av alla *möjliga* politiska identiteter, alla till dags dato kända politiska kamper utgör bara *en pyttedel* av alla *möjliga* politiska kamper. Det är som om vi har besökt London, trots att vi sett allt, men ännu bara kunnat uppfatta det vi ser genom tunnelbanevagnens fönster. Tänk på alla förnimmelser av London – alla nya politiska subjekt – som väntar på att komma till liv.

---

70 Det är för övrigt dessa ännu orealiserade politiska subjekt som Hardt och Negri skriver om.

71 Latour (2005: 244)

EPILOG: PANSPEKTROCISMEN OCH CIVILSOCIOLOGINS UTMANING

Gubbslemsprojektet är på många sätt inflikat i samtida diskussioner om övervakning. Den mappning av länkmönster som används för att kartlägga gubbslem-in-the-making liknar på många sätt den typ av kartläggningar som underrättelsetjänster använder sig av. Med andra ord – FRA hade kunnat göra än bättre kartläggning av slemmet än jag. Så – utvecklingen av sociologin och utvecklingen av statens maktmedel gå hand i hand. En diskussion om den ena utvecklingen kan inte föras utan en diskussion om den andra. Bägge är uttryck för framväxten av ett nytt samhällsdiagram – panspektrocismen.

Vad är då ett “samhällsdiagram”? Begreppet nämndes i förbifarten redan i avsnitt fyra – i relation till hur (faktiska) motorers beteenden följer en viss abstrakt logik (som existerar i det virtuella). För att förstå det ytterligare kan vi gå via Michel Foucault, som skriver om panopticismens samhällsdiagram i *Övervakning och Straff* (2001). Deleuze förtydligar:

When Foucault defines Panopticism, either he specifically sees it as an optical or luminous arrangement that characterises prison, or he views it *abstractly as a machine* that not only affects visible matter in general [...] but also in general passes through every articulable function. So the *abstract formula* of Panopticism is no longer 'to see without being seen', but to impose a particular conduct on a particular human multiplicity. We need only insist that the multiplicity is reduced and confined to a tight space [...] What can we call such a new informal dimension? On one occasion Foucault gives it its most precise name: it is a “*diagram*” [...] It is an abstract machine.⁷²

Med andra ord, för att haka på terminologin om abstrakta maskiner som diskuterades i avsnitt fyra, ett samhällsdiagram kan ses som en *ordningsskapande logik* – en abstrakt maskin som verkar på den flödande faktiska verkligheten, och därmed skapar enhetlighet och förutsägbarhet i sociala arrangemang. Foucault tänkte sig att *samma* logik kan spåras i flera av de sociala institutioner som växte fram under skiftet mellan 1700- och 1800-talen.

Mer specifikt skriver Foucault om hur det panoptiska fängelsets *arkitektur* sammanföll med nya *diskurser* om kriminalitet (och mer generellt avvikande beteenden). Dessa kom i resonans med varandra, och skapade välordnade hierarkier – en modell för ordning som sedan gick igen inom skolan, i masstillverkningsfabriken, och inom sjukhuset. Det är denna resonans som kännetecknar det samhällsliga diagrammets effektivitet.

Utifrån ovanstående kan vi prata om att det nu framväxande samhällsdiagrammet – panspektrocismen – kan uttryckas i termer av arkitekturer och diskurser. Med andra ord, de organisationer och institutioner (de “assemblage”) som skapas inom panspektrocismen hänger samman enligt följande:

Arkitekturer⁷³: Panspektrocismen uppstår i två teknologiers evolutionära utveckling som korsar varandra – digitalisering av alltfler aspekter av mänskligt beteende (det som vi kallar “universell modulering”) och data mining (mönsterigenkänning i stora datamängder).

Diskurser⁷⁴: Panspektrocismen vilar på, och legitimeras av, tankar om att beteenden konfigureras av

---

72 Deleuze (1999: 29-30), min kursivering.

73 Det som enligt Foucault “gör någonting synligt”, det som Deleuze kallar “content”, det som DeLanda (2006) kallar “komponenter som spelar materiell roll i assemblage”.

74 Det som enligt Foucault “gör någonting uttalbart”, det som Deleuze kallar “expression”, det som DeLanda (2006)

uppkopplingen med andra kroppar; att subjektiviteter är någonting som inte kommer inifrån, utan smittar "memetiskt" (Tarde/Dawkins), att de kan laddas ned som "plug-in" – och framförallt tanken om att det är möjligt att spåra alla dessa uppkopplingar och smittor, i syfte att förutspå beteenden.

Det är alltså uppkomsten av denna verklighet som möjliggjort såväl gubbslemsprojektet som FRAs övervakning. Hur skall vi förstå människan – och hur skall vi tänka kring forskarens roll – i kontexten av denna framväxande verklighet?

I diskussionen kring FRA-lagen hamnade de båda lägren ständigt i en diskussion huruvida FRA kommer att se all korrespondans – om de kommer att läsa alla mail. Här uppstår en begreppsförvirring, eftersom vi då måste reda ut vad det innebär att "se", samt *vem* det är som ser. Tanken att "storebror ser dig" leder oss fel: Det är inte ett mänskligt subjekt som tittar på oss, det är en dator som tittar.

Datorns seende kan inte likställas med vårt seende: För det första ser datorn inte bara det som vi uppfattar som synligt ljus, utan alla frekvenser i det elektromagnetiska spektrat – därav namnet *panspektrocism*. För det andra ser datorn – genom "super crunching"-algoritmer – mönster i datamängder; mönster som vi människor inte kan se. Allt handlar om att förutspå skeenden, om sannolikheter. FRA-frågan handlar inte om *1984*, den handlar om *Minority Report*.

Det seende som uppstår i dessa övervakningssystem är alltså av en typ som vi inte riktigt ställts inför tidigare – forskaren Katherine Hayles hävdar att man kan se det som en speciell typ av artificiell intelligens (som dock inte alls liknar "intelligens" i antropocentrisk mening). Detta seende förändrar nu business-världen på ett radikalt sätt – men statlig övervakning är ändå den ursprungliga användningen för denna metodik för att göra saker och ting synliga.

Vi vet ännu inte vilka subjektiviteter detta kommer att skapa. Jag gissar vår paranoia kommer att bli lätt annorlunda än den som avses i den traditionella Storebror-ser-dig-tankefiguren. Vi kommer att hemsökas av tanken om att storebror – i meningen datorn – känner oss, sannolikt bättre än vi känner oss själva. Datorns seende gör att den vet vad vi tänker, och hur troligt det är att vi gör si eller så imorgon. Vi kommer nog också börja försöka tänka som datorn – hur undviker vi att skapa suspekta mönster? Hur rättar vi till suspekta mönster?

Låt oss utveckla detta något: Vi vet redan att panopticismen skapade subjektet som tror sig vara övervakad, såsom varande en atomistisk individ, och därmed agerar enligt en viss (förväntad) ordning. Det subjekt som skapas i panspektrocismen är ett subjekt som genomgår en identitetskris. Om panopticismen skapade en person som såg sig själv som en individ – "det liberala subjektet" – så skapar panspektrocismen en krypande känsla att vi *inte alls* är individer.

Mer specifikt: Vi krisar en aning när vi börjar se att vårt handlande skapas semiotiskt, genom vilka vi känner (jmf "sociogram") eller vilka icke-mänskliga aktörer som har format oss – vad vi läst, var vi varit, vad vi konsumerat etc. – de subjektivitetsskapande "plug-ins" som råkat hamna i våra huvuden. Vi börjar se att vi bara är resultat av sådana "smittor" av subjektiviteter – eller rättare sagt, vi börjar se att någon verkar kunna förutspå våra beteenden genom att se dessa mönster bättre än vi själva kan.

Notera att vi kan ha en symmetri med Foucaults panoptikon här – det spelar ingen roll om någon verkligen har tillgång till denna "synlighet"/"visibility"; om övervakaren "därute" verkligen kan

---

kallar "komponenter som spelar expressiv roll i assemblage".

förutspå ens beteenden. Det viktiga är att *vi lever i tron att detta går*.

På ett intressant vis passar ju då “våra” egna forskningsintressen om mänsklig agens samman med panspektrocismen – den till och med *möjliggör* den. Vi måste nog acceptera att vi är *i* panspektrocismen; en del av hela rörelsen mot den. Ju mer idéer från Tarde, Deleuze, ANT etc. blir mainstream, desto mer kan vi säga att de faktiskt utgör en generell världsbild, som passar hand i hanske med panspektriskt ordningsskapande. (Hur var det nu skallige mannen sade: “Perhaps, one day, this century will be known as Deleuzian”) Med andra ord, ju mer accepterade dessa idéer blir, desto kan folk hamna i tanken att den förmodade övervakaren *faktiskt kan* se något stort mönster som de själva inte kan se – men som icke desto mindre verkar *genom* mig.

Inom ingenjörsskrået går det att klart uttyda hur ingenjörskapet som vetande ursprungligen spelade en viktig roll i staters maktanspråk: Ingenjörer bidrog till att upprätthålla staten, och i rustningen för krig. Det är av detta skäl man började tala om “civila” ingenjörer.

Detta språkbruk har ännu inte applicerats på samhällsvetenskapen – men kanske är det dags att börja tala om “civilsociologins” utmaningar? Det är nog dags att börja erkänna sambanden mellan samhällsvetenskapen, organisationsteorin och ingenjörskapet, å ena sidan, och kriget/Statsmaskinen, å den andra. Detta behov är alltmer trängande, nu när vi insett att Deleuze-läsare mycket väl kan bli vår tids Taylorism-missionärer, vår tids tidsstudiemän, och vår tids operationsanalytiker.

APPENDIX: "UPPENBARLIGEN HAR DETTA SKIFTE ÄNNU INTE NÅTT KULTURSIDORNA"

På Världskulturmuseet i Göteborg finns konstnären Stephanie Syjuco's handvirkade märkesväskor utställda.⁷⁵ Skall dessa tolkas som en "kritik mot konsumtion och varumärkeskultur"? Eller som ett försök att kringgå privat ägande av kunskap och legala hinder mot kulturell produktion?

Kulturskribenter på svenska morgontidningar har uteslutande valt den förra tolkningen. Deras förståelse av "Take action!" känns säkert igen av de som var med kring 68: Samhället är en gigantisk exploaterande motor, vars absurditet döljs av en förtryckande masskultur. Sådan "kritisk teori" var grunden för 68ornas "counterculture", återupplivades av Naomi Kleins "No Logo", och märktes tydligt i förra årets konsumismdebatt.

Den senare tolkningen ställer Syjuco's väska i relation till de samhällsteorier och politiska perspektiv som vuxit fram i kontexten av nya media. Hackers, konstnärer, akademiker och aktivister utforskar en ny politik och estetik, där 68-generationens strategier (exempelvis *detournement* och dekonstruktion) blivit alltmer daterade. Att avslöja, att "se igenom", och att göra "subversiva läsningar" är inte längre effektiv kritik. Vägen framåt stakas snarare ut av koncept som hacking, DIY, open source, copyleft och självorganisering.⁷⁶

Uppenbarligen har detta skifte ännu inte nått de svenska kultursidorna. Även den yngre generation som så gärna kritiserar fyrtiotalister och 68-nostalgi – minns reaktionerna på Peter Birros "Upp till kamp" – lever tankemässigt kvar i det mytomspunna år då "allt var i rörelse".

Det finns (minst) tre tankemässiga trender som gjort 68-tänket obsolet. Den första berör synen på politisk mobilisering. 68-generationens politik handlade om mobilisering av folkmassor. Den nya generationen fokuserar på mobilisering av människor i samspel med icke-mänskliga aktörer (teknologier, artefakter). Denna "tingens politik", som utmejslats av tänkare som Donna Haraway och Bruno Latour, märks tydligt i samtiden: Kulturproduktionens framtid påverkas av fildelningsteknologiers beskaffenhet, den personliga integritetens framtid påverkas av övervakningsteknologiers utveckling.

Även organisationer som *AdBusters* har börjat arbeta utifrån artefaktens politik. Efter tio års subverterande av reklambudskap – 68-tänk *par excellence* – har deras fokus riktats mot att bygga faktiska alternativ till de produkter som man tidigare häcklade. Den blotta existensen av en fairtrade-sko får nämligen politiska konsekvenser. Samma materiellt inriktade "hacker-etik" märks även Do-It-Yourself-trenden – varför vara beroende av storföretag, när du själv kan bli en producent?

Kultursidorna, däremot, verkar inte riktigt se tingens politik. I recensionerna av "Take action!" är det påtagligt att 68-generationens diktum lever kvar: Endast folk på gator kan förändra världen! Endast den iscensatta konflikten kan skapa uppmärksamhet!

En andra tankemässig trend berör synen på ägande. Den klassiska marxistiska analysen av varufetischism och kapitalets kontroll över produktionsmedlen har alltmer förskjutits till att beröra

---

75 Denna text skrevs i kontexten av *DN* Kulturs recension av utställningen "Take Action!", som visades på Världskulturmuseet i Göteborg under 2008. I egenskap av att ha arbetat med utställningens idéinnehåll begärde jag replik, men *DN* ville inte lämna utrymme för en sådan. Den *DN*-baserade kritikerns tolkning av utställningen är dock inte unik – samma 68-tänk märktes även hos *SvD* och *GP*.

76 Dessa tankar har tidigare utvecklats i von Busch & Palmås (2006).

ägandet av kunskap. För att återgå till Syjucos virkade handväska: Poängen är inte att en den får oss att "se igenom" konsumismen, utan att den producerats genom att den bakomliggande kunskapen gjorts öppen. Den bygger alltså på samma filosofi som ligger bakom open source-mjukvara som Linux.

Begreppet copyleft (fridlysningen av kunskap) har på senare år spridits utanför datorkontexten. Debatten om upphovsrätt och immateriellt ägande har förändrat vår syn på ekonomiska maktrelationer – se exempelvis konstnärsgruppen Superflex projekt kring drycken Guarana Power. Sverige ligger långt framme i denna debatt, inte minst tack vare organisationer som Piratbyrå och Piratpartiet. Därför är det besynnerligt att, återigen, dessa teman helt förbises i recensionerna av utställningen.

Slutligen har tanken om självorganisering blivit central för omvärderingen av politisk förändring. Den framväxande "99-generationen" har ärvt 68-generationens kritik av hierarkier, men har tagit den ett steg längre. Nya media har fungerat som laboratorium för experiment med decentraliserad organisering. Open source-projekt, wikipedia och bloggofären är alla exempel på dessa självorganiserade strukturer. Intressant nog sammanfaller Linux-hackarnas tal om basar-strukturer med den rhizomatik som Deleuze och Guattari skriver om.

68ornas fokus på att riva hierarkier har alltså ersatts med försök att bygga fungerande alternativa system. Sådana system förutsätter att kunskap är fridlyst, att färdigheter sprids (exempelvis genom manualer), och att protokoll för spontan ordning fastställs. Detta är inte den typ av konfliktpolitik som recensenterna förväntade sig när de skulle se en utställning om aktivism. Icke desto mindre är det en politisk kamp som sannolikt är mer effektiv än 68-generationens posering.

Med andra ord: Utställningen problematiserar – men inte på det sätt som recensenterna hade väntat sig. Visst hade en studie av den flytande gränsen mellan aktivism och terrorism varit intressant, men samtidigt rätt förutsägbar och överflödigt. Andra aktörer gör redan det jobbet på ett alldeles utmärkt vis. "Take action!" problematiserar rådande perspektiv på aktivism och samhällsförändring – det legat från 68 som nu utmanas av nya tankar. Av recensionerna att döma är den i allra högsta grad relevant.

REFERENSER

Andersson, J. (2008) "Pirate Bay måste sluta spela neutrala", *SVT Opinion*, 11 September.

Barry, A. (2001) *Political Machines*. London: Athlone.

_____ & N. Thrift (2007) "Gabriel Tarde: Imitation, invention and economy", *Economy & Society*, nr 4.

Blackman, L. (2007) "Reinventing psychological matters: the importance of the suggestive realm of Tarde's ontology", *Economy & Society*, nr 4.

Bonta, M. & J. Protevi (2004) *Deleuze and Geophilosophy: A guide and a glossary*. Edinburgh: University of Edinburgh Press.

von Busch, O. & K. Palmås (2006) *Abstract Hacktivism: The making of a hacker culture*. London: OpenMute. Tillgänglig här:

<http://www.isk-gbg.org/99our68/AbstractHacktivism.pdf>

[http://thepiratebay.org/torrent/4738236/Abstract_Hacktivism_The_Making_of_a_Hacker_Culture_\(2006\)_PDF](http://thepiratebay.org/torrent/4738236/Abstract_Hacktivism_The_Making_of_a_Hacker_Culture_(2006)_PDF)

Canetti, E. (1984) *Crowds and Power*. New York: Farrar, Straus & Giroux.

DeLanda, M. (1991) *War in the Age of Intelligent Machines*. New York, NY.: Zone.

_____ (1997) *A Thousand Years of Nonlinear History*. New York, NY.: Zone.

_____ (2002) *Intensive Science and Virtual Philosophy*. London: Continuum.

_____ (2006) *A New Philosophy of Society*. London: Continuum.

Deleuze, G. (1999) *Foucault*. London: Continuum.

_____ & F. Guattari (1984) *Anti-Oedipus. Capitalism and Schizophrenia*. London: Athlone.

_____ & F. Guattari (1988) *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. London: Athlone.

Dewey, J. (1991) {1927} *The Public and its Problems*. Athens, OH.: Ohio University Press.

Foucault, M. (2001) *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv Förlag.

Garton Ash, T. (1997) *The File: A personal history*. London: Random House.

Gribbin, J. (2004) *Deep Simplicity: Chaos, complexity and the emergence of life*. London: Allen Lane.

Hardt, M. & A. Negri (2004) *Multitude: War and democracy in the age of empire*. New York, NY.: Penguin.

Johnson, S. (2002) *Emergence: The connected lives of ants, brains, cities, and software*. New York, NY.: Scribner.

- Kauffman, S. (1993) *Origins of Order: Self-organization and selection in evolution*. Oxford: Oxford University Press.
- _____ (1996) *At Home in the Universe: The search for laws of complexity*. London: Penguin.
- Kullenberg, C. & K. Palmås (2008) "Smitto(nto)logi", *Glänta*, nr 4. Tillgänglig här: <http://www.eurozine.com/pdf/2009-03-09-kullenberg-sv.pdf>
- Latour, B & P. Weibel (red.) *Making Things Public: Atmospheres of democracy*. Cambridge, MA.: MIT Press.
- Layton, R. (2006) *Order and Anarchy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____ (2008) "Durkheim vs. Tarde; Dawkins vs. Kauffman", papper presenterat vid konferensen "Tarde/Durkheim: Trajectories of the social", St Catherines College, Cambridge, 15 mars.
- Lepinay, V-A. (2007) "Economy of the germ: Capital, accumulation and vibration", *Economy & Society*, nr 4.
- Lindgren, J. & K. Palmås (2006) "En pragmatistisk liberalism", *Fronesis*, nr 22-23. Tillgänglig här: http://www.isk-gbg.org/99our68/lindgren_palmas_liberalism.pdf
- Lippmann, W. (2002) {1927} *The Phantom Public*. London: Transaction Publishers.
- Marres, N. (2005) "Issues spark a public into being", i B. Latour & P. Weibel (red.) *Making Things Public: Atmospheres of democracy*. Cambridge, MA.: MIT Press.
- Massumi, B (1992) *A User's Guide to Capitalism and Schizophrenia: Deviations from Deleuze and Guattari*. Boston, MA.: MIT Press.
- _____ (2002) *Parables for the Virtual: Movement, affect, sensation*. Durham, NC.: Duke University Press.
- Palmås, K. (2006) "After counterculture", i von Busch, O. & K. Palmås *Abstract Hacktivism: The making of a hacker culture*. London: OpenMute.
- _____ (2007) "Hamnstadens flöden", *Ord & Bild*, nr 2. Tillgänglig här: http://www.isk-gbg.org/99our68/hamnstadens_floden.pdf
- _____ (2008a) "Follow the phlegm: Tracing the infinitesimal in male networks of power", *International Journal of Feminist Technoscience*. Tillgänglig här: http://feministtechnoscience.se/wp/wp-content/uploads/follow_the_phlegm_ijft_1_1.pdf
- _____ (2008b) "Lava, kött och memmer: DeLandas flödande materia", *Ord & Bild*, nr 5.
- Patton, P. (2000) *Deleuze and the Political*. London: Routledge.
- Protevi, J. (2007) "Water", *Rhizomes*, Winter. Tillgänglig här: <http://www.rhizomes.net/issue15/protevi.html>
- Sedgwick, E.K. (1985) *Between Men: English literature and male homosocial desire*. New York, NY.: Columbia University Press.

Seigworth, G. (2005) "From affection to soul", i C. Stivale (red.) *Deleuze: Key Concepts*. Stocksfield: Acumen Publishing.

Tarde, G. (2000) {1899} *Social Laws: An outline of sociology*. Kitchener, ONT.: Batoche Books.
Tillgänglig här:
<http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/tarde/laws.pdf>

Thrift, N. (2004) "Intensities of feeling: towards a spatial politics of affect", *Geografiska Annaler*, nr 1.

_____ (2006) "Re-inventing invention: new tendencies in capitalist commodification", *Economy & Society*, nr 2.

_____ (2007) *Non-representational Theory: Space, politics, affect*. London: Routledge.